

 **LET'S
GRO**

INHOUDSOPGAVE

Een duizelingwekkende opbrengst	03
Mobiliteit is een beetje als het weer	04
Investeer in sticky places	06
Sneak preview Waste No-Waste 2018	08
Stadgers bepalen agenda in Open Raad	10
Duurzame pubquiz	11
Der Schulschluss	12
Proef het buitenleven	14
Vier dagen vol mooie mensen	16
Initiatiefnemers kijken terug	18
Fiets en natuur: bondgenoot of concurrent	23
Spacetime	24
#letsgro050	26
Artificial Intelligence, Augmented & Virtual Reality	28
Een doofvriendelijk Groningen	30
De toekomst van de Noordwand van de Grote Markt	32
De relatie tussen mentale en fysieke fitheid	34
Een bijzondere bijsluiter	36
Play it together	38
De stad is nooit af	40
Allemaal Groningen!	42
Living Lab Zuidhorn	43
Verandering	44
Save the date	46
Colofon	48

EEN DUIZELINGWEKKENDE OPBRENGST

In dit magazine kijken we terug op Let's Gro 2017. Let's Gro is al vijf jaar lang hét festival over de toekomst van Groningen. Van de toekomst is vaak al veel meer bekend dan we ons realiseren. Als je goed kijkt, kun je soms de eerste contouren al zien van wat komen gaat. En als we de regio Groningen willen laten groeien en bloeien, dan moeten we die toekomst permanent onderzoeken. Let's Gro kan je leren van de toekomst van Groningen te gaan houden.

Het basisidee is heel simpel: iedereen die iets wil bijdragen krijgt een podium en iedereen kan dat gratis bekijken. Let's Gro is dan ook voor iedereen die zich betrokken voelt bij Groningen. Of je nou werkloos, buitenlandse student of verpleegster bent, in Paddepoel, Winsum of in Assen woont: iedereen is welkom.

Let's Gro is begonnen in 2013. Op het dieptepunt van de economische crisis wilde Let's Gro de zuurgraad bestrijden en laten zien dat er in Groningen altijd heel veel positieve, originele en nuttige initiatieven en innovaties zijn. Wat is er nou meer inspirerend dan elkaar laten zien wat er allemaal gebeurt in Groningen en wat je samen voor elkaar kunt krijgen? Ook is er inspiratie van buiten gehaald. Soms van bekende Groningers die nu topposities bekleden, zoals Klaas Knot afgelopen jaar. Soms van buitenlandse kunstenaars of deskundigen zoals Lucas de Man en Brent Toderian.

We hebben tegen elkaar gezegd: 'Als maar één persoon een baan krijgt, als er maar één persoon met zijn idee een bedrijf start, dan is Let's Gro al geslaagd.' Nou, dat is niet tegengevallen.

Van heel kleine tot heel grote thema's zijn voorbij gekomen. Mode, armoede, ICT, architectuur, eten, Duitsland, aardbevingen, sport, robotica, mobiliteit, energie, wijken. Bedenk maar iets en het leeft in Groningen. Let's Gro wil de kracht van al die Groningers laten zien en voelen. In vijf jaar Let's Gro zijn bijna 600 lezingen, workshops, safari's, proeverijen, talkshows, films, productpresentaties, wandelingen, modeshows, rondleidingen, start-ups, interactieve kunstwerken, school-battles, beklimmingen, etcetera gepasseerd. Een duizelingwekkende opbrengst.

Welke toekomst heeft de regio Groningen in onze steeds sneller voortrazende wereld? De conclusie na vijf jaar Let's Gro is ronduit optimistisch. Groningen heeft een ongekende eigen kracht en is in staat problemen op te lossen waarin deze regio voor de wereld een voorbeeld kan zijn. Groningen is een stad om te vieren.

Let's Gro!

MOBILITEIT IS EEN BEETJE ALS HET WEER

F: K

Carlo van de Weijer

De wereld van ons verkeer en vervoer verandert in hoog tempo. Over tien, twintig jaar zal mobiliteit in stad en regio Groningen-Assen er heel anders uit zien. Dan stappen we in een zelfrijdende trein of auto, pakken we een e-bike en hebben we één abonnement op mobiliteit. En wordt ons pakketje, besteld via internet, misschien wel bezorgd met een drone, via de nieuwe dronehub op Groningen Airport Eelde, uiteraard.

door Jeroen Berends – Hoe verplaatsen we ons straks slimmer en gezonder van A naar B? Daarover ging een groot deel van het programma op de lustrumeditie van Let's Gro. Op de speciale trenddag Let's Move stond de toekomst van mobiliteit in stad en regio centraal. Een keur aan onderwerpen kwam aan de orde, want mobiliteit is een veelomvattend begrip.

Mobiliteit is een beetje als het weer, we mopperen er graag en veel op en we hebben er allemaal wel een mening over. Als reiziger, wanneer de trein naar Groningen weer eens te laat, te kort en te vol is. NS doe er wat aan! Als weggebruiker om zo snel mogelijk naar werk of huis te rijden, maar ja die files hè. Of als bezoeker van de binnenstad waar (omgevallen) geparkeerde fietsen uitgewaaid op de stoep liggen en ons de doorgang versperren. Fietsparkeren, hoe lossen we dat nou eens op?

De ruimte in dit magazine is helaas beperkt en niet alle topics op Let's Move kunnen aan de orde komen. We beperken ons hier tot de twee powersprekers Carlo van de Weijer en Geert Kloppenburg, 's avonds op het Let's Gro hoofdpodium. De heren namen ons mee in de dynamische wereld van mobiliteit.

We staan voor een transitie waarvan we de impact nog niet kunnen overzien. 'De auto is straks een iPhone op wielen', aldus Van de Weijer, onderzoeksleider smart mobility aan de TU Eindhoven en bij TomTom. Auto's worden steeds goedkoper, aantrekkelijker en vooral slimmer, maar zijn door de verdere verstedelijking wel moeilijk parkeerbaar.

Daar ligt nog een geweldige uitdaging voor steden. Hij ziet een grote rol weggelegd voor slimme voertuigen die met elkaar gaan communiceren. Een ontwikkeling die uiteindelijk leidt tot zelfrijdende auto's. Hoe en waar die gaan rijden, is nog ongewis, maar er wordt al volop getest. Ook in Noord-Nederland dat met een dekkend 5G net een geweldig testgebied is.

De slimme auto van straks is goed voor de verkeersveiligheid, bereikbaarheid en het verbruik van energie. We kunnen straks onze reistijd persoonlijker en productiever gaan gebruiken. Naast de veiligheidsfunctie nemen smart cars ook steeds meer andere functies in het verkeer over. Wegen kunnen daardoor soberder (en veel aantrekkelijker worden), want het grootste gedeelte van verkeersborden, portalen die waarschuwen voor opkomende files en wegwijzers worden overbodig. De vraag is niet of, maar wanneer de zelfrijdende (vracht)auto komt en hoe de overgang eruitziet. Technologisch kan er al veel, maar voordat het gehele mobiliteitsnetwerk klaar is voor volledig autonome voertuigen, moet er nog veel gebeuren en zijn er nog heel veel vragen te beantwoorden. Rijden we straks zonder rijbewijs, sluiten we aan in een colonne van voertuigen en wordt het daardoor nog veel drukker op de weg?

Geert Kloppenburg benadrukte in zijn keynote hoe de bevolking en werkgelegenheid zich wereldwijd concentreert in steden. Om een aantrekkelijke en economisch succesvolle stad te zijn – daar waar talent, kennis en werkgelegenheid zich concentreert – is een vliegveld essentieel. De stad van de toekomst heeft een vliegveld nodig om aantrekkelijk te blijven voor al die bewoners, bezoekers en bedrijven, benadrukte Van Kloppenburg in zijn vlamme betoog. 'Het hoeft geen megalomane luchthaven te zijn, maar studenten moeten snel en gemakkelijk tussen Oxford en Groningen kunnen reizen. En naar Spanje, als ze willen. Gewoon vanaf Eelde. Bij hen om de hoek.' We vliegen met z'n allen meer dan ooit in de groei van de luchtvaart neemt nog spectaculair toe.

Kloppenburg verwacht daarom dat de luchtvaartindustrie wel een stuk milieuvriendelijker en innovatiever gaat worden en noemde de dronehub op Eelde die medicijnen naar de eilanden brengt als prachtig voorbeeld.

En dan het OV. Het openbaar vervoer zal zich steeds meer terugtrekken naar de grote steden en stedelijke regio's verwacht Van de Weijer. Alleen steden met meer dan 150.000 inwoners zullen openbaar vervoer kennen. Het vervoer in de buitengebieden zal georganiseerd zijn aan de hand van het data gebaseerde vraag-aanbod principe. Mensen zullen het vervoer zelf gaan regelen aan de hand van ICT en op data gebaseerde diensten. Denk daarbij aan apps als UberPop en Snappcar waarbij vraag en aanbod van vervoer bij elkaar komen.

In de regio Groningen-Assen bestaat de noodzaak voor een slim ov-netwerk vindt Kloppenburg, zoals in Karlsruhe, waar uitstekende hoogfrequente ov-verbindingen het autogebruik hebben teruggedrongen. Bedenk dan ook welk effect dit heeft op de mobiliteit van ouderen, sociale cohesie en de spreiding van leefgebieden. Meer OV is nodig omdat de bevolking groeit en wegen in de stad niet meegroeien. Meer asfalt is niet nodig, de uitdagingen voor Groningen (en de regio) liggen in het organiseren van extra capaciteit op het spoor en de ringweg, met de inzet van slimme digitale middelen. Breng dat samen en gebruik die extra capaciteit om ruimte in de stad te maken en aantrekkelijk te blijven voor je (toekomstige) inwoners. De 'doorbraak' van het Hoofdstation is alvast een goed begin. 'Maar je moet ook gemakkelijk van Zernike naar Eelde kunnen.' De boodschap van Kloppenburg: Maak alternatieven beter. Regel het anders, slim.

INVESTEER IN 'STICKY PLACES'

door Ingrid Bolhuis – Op het vijfde Let's Gro festival was een van de overkoepelende thema's verkeer, bereikbaarheid en mobiliteit. Onder de titel Let's Move werden allerlei sessies georganiseerd die in het teken stonden van slimme en duurzame mobiliteit. De highlights:

Slimmer fietsparkeren in de binnenstad

Een workshop-achtige sessie waarbij uit verschillende hoeken een pitch werd gegeven over het fietsparkeren in de stad. Hoe kunnen we het verbeteren? Fietsprofessor Marco te Brömmelstroet gaf hierin aan dat we moeten oppassen dat de fietsaso-campagne niet het algemene beeld van de fietser gaat worden, want 'taal is krachtig'. Ook presenteerde Milou Bergs van de Design Academy haar ontwerp voor een fietsenrek dat wegkapt in de stoep als je weer vertrekt.

Fietsfilm "Why We cycle" en keynote fietsprofessor

De (voor-)vertoning van de Nederlandse IDFA fietsfilm 'Why we cycle' en de aansluitende keynote van fietsprofessor Marco te Brömmelstroet werden op het festival heel positief ontvangen. Het gaf een heel andere kijk op het fietsen in Nederland en een heel andere manier om over fietsen te praten.

Keynotes Geert Kloppenburg en Carlo van de Weijer

Twee totaal verschillende verhalen die erg leuk waren om naar te kijken en te luisteren! Geert Kloppenburg zet in op modernisering en verdichting op het spoor op de korte afstand, een soort lightrail. En hij benadrukt het belang van een luchthaven. Carlo van de Weijer pleit juist voor flexibiliteit en zet vanuit kostenogpunt in op persoonlijk vervoer, de auto. De zelfrijdende auto levert volgens hem op het moment nog niet zo veel op, het is heel lastig voor een auto om automatisch op voetgangers en fietsers in te spelen. Het zal nog even duren voordat de ontwikkelingen zo ver zijn dat de zelfrijdende auto ook in de stad goed uit de voeten kan. Al die technische snufjes zorgen er overigens niet voor dat het menselijker wordt, de machine krijgt steeds meer de overhand. Mens tegenover machine.

Keynote Giuliano Mingardo

Giuliano Mingardo maakte duidelijk dat gratis parkeren niet bestaat. Hoe lager het parkeertarief voor de bezoeker, hoe hoger de subsidie van de gemeente voor de bezoeker wordt. Ook toonde hij aan dat parkeren nauwelijks een locatiefactor voor bedrijven is en dat er nauwelijks een relatie is tussen parkeertarieven en binnenstadsbezoek. De kwaliteit van de binnenstad is véél belangrijker dan de parkeertarieven.

Keynote Brent Toderian

"Adding car lanes to deal with traffic congestion is like loosening your belt to cure obesity." (Lewis Mumford, 1955). Mooie uitdrukking die de essentie van zijn verhaal goed samen vat. Investeer in 'sticky places' waar het goed toeven is voor voetgangers en daarna fietsers. Los verkeersproblemen niet op met verkeersmaatregelen, maar met goede stedenbouw.

Presentatie Platform GRAS 'Pro Groningae', 'Groningen Parkeervrij'

Platform GRAS onderzocht hoe we (een deel van) Groningen 'parkeervrij' zouden kunnen krijgen en dan specifiek de Zeeheldenbuurt. Kunnen we die auto's bijvoorbeeld kwijt in gebouwde voorzieningen in de buurt of kunnen we op andere manieren met normen omgaan?

SNEAK PREVIEW WASTE-NO WASTE 2018

F: OM

In mei en juni vindt in de oude Suikerfabriek het project Waste-No Waste plaats, onderdeel van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 en een initiatief van textielkunstenaar Claudy Jongstra. Het project brengt verschillende disciplines bij elkaar, van hedendaagse kunst en architectuur tot gastronomie, mode, design en educatie. In een sneak preview die van start ging tijdens Let's Gro in The Shelter op het Waagplein, konden bezoekers kennismaken met een aantal ideeën en activiteiten.

Waste-No Waste is een complex en uitdagend programma, dat zowel op cultureel als op sociaal, maatschappelijk en educatief vlak veel te bieden heeft. Er wordt ingezet op het verbinden van innovatie, duurzaamheid, sociale impact, ambachtelijk vakmanschap en de schoonheid van natuurlijke bronnen.

In The Shelter waren vier laboratoria ingericht. Daarin werden experimenten gedaan met nieuwe grondstoffen, materialen en vormen. Het eerste lab was een mobiele unit waar bezoekers onder begeleiding konden zeefdrukken. Voor de verf werden uitsluitend natuurlijke materialen gebruikt. In het tweede lab werd oud plastic een nieuwe bestemming gegeven door het te verweven en er wandtapijten van te maken. 'Architectural mapping' was de titel van het derde lab. Leerlingen van het Parcival College weefden hier een model van een route die zij dagelijks

aflleggen. Daarmee werden ze uitgedaagd om over hun leefomgeving na te denken.

Woven Skin

Om het weven te leren, konden bezoekers terecht in het vierde lab. Met hun creaties ging Claudy Jongstra vervolgens aan de slag. Ze werden toegevoegd aan een nieuw kunstwerk, Woven Skin. Dit is een groot werk dat het idee van een nederzetting zal representeren. Het is de bedoeling dat het een wereldreis gaat maken en dat er op iedere locatie iets aan wordt toegevoegd. Jongstra biedt in haar projecten ook vaak de ruimte aan andere kunstenaars om hun werk te tonen. Voor de Shelter nodigde ze de Amsterdamse kunstenaar Petra Blaisse uit om verschillende wandtapijten te maken. Blaisse ontwierp speciale kunststoffen doeken die tussen de laboratoria hingen.

Food

Gezond eten is een van de belangrijkste pijlers van het Waste-No Waste project. In mei en juni zullen er op grotere schaal experimenten plaatsvinden, onder andere met het bakken van brood in mobiele ovens. Tijdens ontbijtsessies in The Shelter bakten basisschoolkinderen ook hun eigen brood. Verder was er een keuken ingericht voor twee sterren chef Gerwin Brand, die lokale en biologische maaltijden klaar maakte voor diverse groepen.

Inspiratie-sessies

Als het gaat om duurzaam of circulair werken, zijn veel bedrijven nog afwachtend. In The Shelter vonden sessies plaats met drie bedrijven: Van Wijnen, NL Vitaal – NL2025 en Arriva. Er werden relevante onderwerpen besproken. Tijdens de sessie voor NL-Vitaal – NL2025 gingen 60 professionals in gesprek over de vraag: Hoe laten we de jeugd positief opgroeien? Wethouders schoven aan, maar ook mensen uit de zorg, vertegenwoordigers van wijkteams en directeurs van bedrijven, scholen en maatschappelijke organisaties. Dit leverde een mooie, concrete lijst met afspraken op. Ook voor Arriva was de sessie waardevol. Zij wilden de mogelijkheden onderzoeken van het recyclen en/of verduurzamen van hun bedrijfskleding. Medewerkers kwamen bij The Shelter langs om hun wensen te bespreken en verschillende ontwerpers gingen daarmee aan de slag. Na afloop werden de ideeën gepresenteerd. Arriva gaat dit project nu verder uitbreiden.

Ook educatie is een belangrijk aspect van het Waste-No Waste project. In deze proefperiode deden twee scholen mee aan de workshops: het Parcival College en de Guyotschool voor doven en slechthorenden. Het educatieve programma werd speciaal voor de scholieren op maat gemaakt. De inspirerende lab-omgeving sloot goed aan bij hun belevingswereld. De reacties waren enthousiast, ook van docenten. Het Parcival College heeft aangegeven in mei graag weer bij het programma betrokken te willen zijn.

Uitkomsten en resultaten

The Shelter trok in korte tijd een groot aantal bezoekers. In totaal bezochten ongeveer 1.440 personen het project. Tijdens deze proefperiode wilde het team van Studio Claudy Jongstra de verbinding met Groningen maken en zichtbaarheid voor Waste-No Waste creëren. Dat is zeker gelukt. In het algemeen heeft The Shelter veel nieuwe kansen opgeleverd die omgezet gaan worden in nieuwe projecten. Geïnitieerd door Studio Claudy Jongstra, maar doorgezet door de vele verschillende bedrijven en andere betrokkenen.

F: OM

STADJERS BEPALEN AGENDA IN OPEN RAAD

door Roelf Reinders – “Er is nog nooit zo veel gelachen in deze raadzaal.” Dat zei raadslid Diederik van der Meide na de eerste Open Raad van de Groningse gemeenteraad. Die was in 2016, tijdens Let’s Gro. In november vorig jaar, bij de vijfde keer Let’s Gro, was de tweede Open Raad. Weer werd er veel gelachen. Maar er werden ook weer zaken gedaan voor de toekomst van Groningen.

In de Open Raad bepalen nu even niet politici de agenda, maar de inwoners van Groningen. Een nieuw podium voor de Stad. En voor de gemeenteraad een nieuwe manier om naar de Stad te luisteren. Tijdens de Open Raad presenteren inwoners hun ideeën voor de eigen straat, wijk of de hele Stad. Raadsleden kunnen die initiatieven adopteren. Dan bekijken ze samen met de bedenkers hoe het een succes kan worden.

Een ‘sociale koelkast’ voor klikjes tegen voedselverspilling. Een duurzame ‘windboom’ om energie op te wekken. Een schilderijenproject op straat in het kader van 100 jaar De Ploeg. Enthousiast adopteerden raadsleden in de eerste editie alle gepresenteerde plannen.

Maar niet alles lukt. Een eigen Groninger gulden om geld in de regio te houden? Komt er niet. Een initiatief tegen open winkeldeuren om energieverpilling tegen te gaan? Is veel over gepraat, maar het komt er niet van. En toch blijven de bedenkers van Open Raad-ideeën die niet zijn gerealiseerd achter het idee van de Open Raad staan. Soms duurt het ook

lang voordat er succes is. Zoals de ‘sociale koelkast’. En de ‘windboom’. Die zijn er nog niet, maar straks echt te zien in Groningen.

Tijdens de tweede Open Raad werd de realisatie van een ander Open Raad-idee bekendgemaakt: een website met alle openbare speel- en sportplekken in de stad. Deze tweede editie was wat rauwer. Want niet alle plannen werden geadopteerd. Zeven van de elf gepresenteerde plannen kregen steun. Raadsleden onderzoeken nu samen met de plannenmakers bijvoorbeeld een rodelbaan op de Kardingebult, meer invalidentoiletten in de binnenstad en cameratoezicht in het Stadsbalkon. En burgemeester Peter den Oudsten wees zichzelf spontaan aan als adoptant voor het initiatief voor een doofvriendelijker Groningen. Daar moeten de Groningers tijdens komende Koningsdag al iets van kunnen zien.

Komt er een derde Open Raad? Dat is aan de gemeenteraad. Landelijk baart de Open Raad in ieder geval opzien. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) riep het uit tot ‘praktijkvoorbeeld’ voor andere gemeenten. “Een voorbeeld van een nieuwe, inspirerende en effectieve aanpak,” aldus de koepelorganisatie van alle Nederlandse gemeenten. Uit Groningen!

DUURZAME PUBQUIZ

Op de donderdagavond van Let’s Gro streden acht teams in het Concerthuis om een pakket vol met biologische, lokale lekkernijen. Én natuurlijk om de titel ‘het meest duurzame team van 2017’. Grunneger Power en Groningen 3Po organiseerden de Duurzame Pubquiz, met megaspinnende spelrondes. De teams zaten elkaar voortdurend op de hielen in de race om de eerste plaats.

40 vragen over milieu, voedingsstoffen en duurzaamheid passeerden de revue. Onze Quizmaster stelde de vragen en de Duurzaamheidsprofessor lichtte de antwoorden toe. Even drie vragen om je kennis een beetje te testen. En ja, dit keer met de antwoorden.

Hoeveel van het voedsel dat we wereldwijd produceren belandt in de vuilnisbak?

Schrik niet, dat is maar liefst een derde volgens onderzoekers. En dat is 40 kilo per persoon per jaar. Voedselverspilling kost Nederlanders ongeveer 140 euro per jaar. Dat zijn duizenden vuilniswagens vol! Brood is het voedingsmiddel dat het meest wordt weggegooid, op de voet gevolgd door zuivel en groente (bron: Milieucentraal).

Koeien- en schapenscheetjes (methaanuitstoot) leveren een belangrijke bijdrage aan de broeikasgassenuitstoot en dus aan klimaatverandering. Heeft methaan een sterkere of minder sterke impact dan CO2? Hoeveel sterker of minder sterk?

Omdat koeien wel vier magen hebben, laten ze veel scheten en poepen ze meer dan gemiddeld. In die koeienscheten zit de stof methaan en door de koeienmest komt lachgas vrij. De stof methaan is 23 keer schadelijker voor het milieu dan de CO2 die in de uitlaatgassen van auto’s zit. En lachgas wel 296 keer!

Daarom heeft het eten van rundvlees een grote impact op het milieu. De productie van 1 kilo rundvlees staat qua CO2-uitstoot gelijk aan het maken van een autorit van 45 kilometer (bron: KRO).

Jaarlijks worden door Grunneger Power alle zonnepanelen geteld in Groningen Stad. De laatste telling was van augustus 2017. Hoeveel zonnepanelen telde Groningen Stad toen?

Dat zijn er 114.227. Daar zitten niet alleen zonnepanelen bij van huishoudens. Ook gezamenlijke zonnedaken voor de buurt (zoals buurtbewoners in de Zeeheldenbuurt en Schilderswijk) horen hierbij. Het totaal aantal zonnepanelen in Groningen verdubbelde in het jaar 2017 ten opzichte van het jaar daarvoor. Dat had vooral te maken met de bouw van grote zonneparken, zoals Zonnepark Vierverlaten van Grunneger Power en het zonnepark Woldjerspoor (op de voormalige vuilstort).

Tot de laatste ronde was er geen duidelijke winnaar. Uiteindelijk moest een ‘shoot-out’ de beslissing brengen. Hoeveel procent van het aantal windmolens op land staat in Groningen? Team Langman kwam het dichtst in de buurt van het juiste antwoord, namelijk: 14%. Zij gingen er vandoor met de prijs. Of zij hun titel ook in 2018 behouden? We zullen ‘t zien!

DER SCHULSCHLUSS

door Jeroen Berends - Na afloop van het Grote Duitsland College door journalist Margriet Brandsma, spraken we met een van de bezoekers. We vroegen de 19-jarige student Europese Talen en Culturen aan de RuG Thijs van de Zee over zijn passie voor Duitsland. Hoe kunnen we de connectie tussen Groningen en Duitsland verder versterken?

Waarom koos je voor Europese Talen en Culturen?

Ik heb gekozen voor deze studie, omdat ik met die keuze twee van mijn favoriete vakken van de middelbare school kon combineren. Ik heb Duits en Geschiedenis op de middelbare school altijd al leuk gevonden en door binnen Europese Talen en Culturen (ETC) voor Duits als taal en Europese Politiek en Maatschappij als profiel te kiezen, kon ik mij verder verdiepen in beide vakken.

En wat zijn je plannen in de toekomst?

Ik weet nog niet precies wat mijn plannen voor de toekomst zijn, maar ik ben zeer geïnteresseerd in de Nederlands-Duitse betrekkingen en internationale betrekkingen op Europees vlak. Een voorbeeld van een Master die daarbij zou aansluiten is Internationale Betrekkingen aan de RuG met de specialisatie Europese Integratie. Hierbij wordt de focus gelegd op de integratie van landen in de EU en de samenwerking tussen EU-landen.

Moeten de Groningers allemaal op Duitse les?

Ik ben van mening dat er op Groningse scholen meer focus gelegd moet worden op de Duitse taal. Vooral scholen in de grensregio zouden dit meer moeten doen, omdat er nog zoveel te bereiken valt binnen de Nederlands-Duitse samenwerking. Er wordt nu in sommige scholen vanaf de eerste klas al Frans onderwezen, terwijl Duits er pas in de tweede klas bij komt. Als we dit omdraaien, zetten we een goede stap richting het centraler stellen van de Duitse taal. Het Duits is voor de Groningers en de mensen die in de Euregio's (= samenwerking tussen de Duitse en Nederlandse grensgebieden) wonen naar mijn mening relevanter dan de Franse taal. Het Frans zullen ze minder snel nodig hebben en gebruiken.

Mooiste Duitse woord?

Mijn favoriete Duitse woord is 'der Schulschluss', niet alleen omdat dit woord het einde van de schooldag betekent, maar ook omdat het een echte 'Zungenbrecher' (= tongbreker) is.

Is er een Duitse community in Groningen? Zoeken Duitse Groningers elkaar op?

Voor zover ik weet is er niet echt een Duitse community in Groningen. Daarentegen is er wel het genootschap 'Grimm und Kluge', waar ik de voorzitter van ben. Dit is de voormalige studievereniging voor Duitse Taal en Cultuur, die na de opname van de losse talenstudies in ETC verder is gegaan als onderdeel van de studievereniging 'Esperia' van ETC. 'Grimm und Kluge' organiseert allerlei academische en sociale activiteiten rondom de Duitse taal en cultuur. Zo hebben we al een Oktoberfestborrel en een tripje naar de kerstmarkt in Oldenburg georganiseerd. Verder staan op de agenda nog een Duitse filmavond, een lezing en nog veel meer. Geïnteresseerden in de Duitse taal en cultuur zijn van harte welkom en kunnen meer hierover vinden op onze Facebookpagina via: <https://www.facebook.com/GrimmUndKluge/>

Waar zou je Duitse gasten en vrienden mee naar toe nemen in Groningen?

Ik zou mijn Duitse gasten en vrienden onder andere meenemen naar de Kleine Kromme Elleboog. In dit straatje vlakbij het Academieggebouw en het Harmoniegebouw zitten de Uurwerker en de Pintelier, waar je gezellig kan zitten, een hapje kan eten en wat kan drinken. Verder zou ik ze natuurlijk de rest van het centrum laten zien.

Mist er nog iets in Groningen om het de Duitsers (en stiekem natuurlijk iedereen) nog meer naar de zin te maken?

Misschien zou een echte Duitse Biergarten een leuke toevoeging aan het leven in Groningen in de zomer zijn. De combinatie van bier, bbq, muziek en zon zou denk ik veel mensen trekken.

Wat zijn je favoriete Duitse steden en plekken?

Mijn favoriete stad in Duitsland is Berlijn. Ik was twee jaar terug voor het eerst in deze stad en ik hoop er nog veel vaker heen te gaan. Ik vind vooral de veelzijdigheid van de stad fantastisch. Zo zie je tijdens een wandeling langs 'Unter den Linden' een historische kant van de stad, terwijl je in Kreuzberg een hippe, multiculturele en opkomende wijk, allerlei kleine nieuwe restaurantjes en winkeltjes ziet. En dit zijn nog maar twee voorbeelden van de veelzijdigheid van Berlijn.

Hoe zorgen we voor betere samenwerking met onze Duitse bureaus? Geloof jij bijvoorbeeld in een snellere treinverbinding?

Een snellere treinverbinding zou de afstand in tijd kleiner maken, waardoor mensen sneller een kijkje zullen nemen over de grens. Maar ik denk dat het belangrijkste verbeterpunt voor de samenwerking met onze Duitse bureaus ligt in het beter beheersen van het Duits en het begrijpen van de interculturele verschillen tussen Nederlanders en Duitsers. Duitsers stellen het zeer op prijs wanneer zij bij de samenwerking niet hoeven om te schakelen naar het Engels, maar gewoon in hun moedertaal kunnen spreken. Door het beter beheersen van het Duits valt dan veel te winnen voor de Nederlanders.

Daarnaast lijken de beide culturen veel op elkaar, maar ze verschillen ook veel van elkaar. Dit kan in de omgang met elkaar, de bureaucratie of bijvoorbeeld wetten en regels zijn. Als wij Nederlanders beter begrijpen waar deze verschillen liggen, kunnen we daar rekening mee houden in de samenwerking met onze Duitse bureaus.

PROEF HET BUITENLEVEN

door bezoeker Gerolf Visscher - Zaterdagochtend
4 november vertrokken we vanaf het hoofdstation
voor een verkenningstocht met de bus naar wat nu
nog de gemeente Ten Boer is. Het zal niet zo lang
meer duren voordat deze Ommelanden onderdeel
uit gaan maken van de toekomstige fusiegemeente
Groningen-Ten Boer.

Die naam staat overigens nog niet vast, zo werd ons
onderweg verteld door wethouder Annie Postma van
Gemeente Ten Boer.

De bus was goed gevuld en de stemming zat er
prima in. "Het lijkt wel een schoolreisje" was een
vaak gehoorde opmerking. Onze eerste stop was een
rondleiding op het biologische akkerbouwbedrijf
Het Geweide hof van de familie van Zanten in
Garmerwolde. Nuchtere Groningers met een andere
kijk op hoe om te gaan met onze bodem, de basis van
ons bestaan. Na een lekkere bak koffie met koek en
brood van biologisch geteelde granen moest iedereen
weer snel de bus in, want er stond nog meer op het
programma.

Van Garmerwolde ging de route via Thesinge,
Achter Thesinge, Lutjewolde en Sint Annen richting
Ten Boer. Langzaam raakte de Martinitoren
steeds verder uit het zicht en begonnen sommige
echte Stad(j)ers het toch aardig benauwd te krijgen.
Vooral toen het leek of de bus de haakse bocht bij
de brug over het water achter Oosterdijkshorn niet
kon nemen. Maar de ervaren buschauffeur stond
zijn mannetje en loodste ons verder door de wijde
ommelanden in de richting van Lellens.
Een dorp met een rijke geschiedenis. Met als
overblijfsel nog een mooi romaans kerkje uit de
zeventiende eeuw, waar de koster ons vertelde over
alle wetenswaardigheden van dit oude wierdedorp.
'Avec Plezier' verzorgde een verrukkelijke lunch
met pompoensoep, hartige taarten en rijk gevulde
broodjes, alles van lokale producten.

Daarna op naar 'Koe en Jij', een modern
veehoudersbedrijf en tot slot een kijkje bij een
zelfvoorzienend woon- & werkproject met
'Zelfvoogsttuin' achter Ten Boer. Het was een mooie
kennismaking tussen Stad(j)ers en platteland!

VIER DAGEN VOL MOOIE MENSEN...

Column

Een vacature bij Let's Gro als Trainee? Let's Go! Zo gezegd, zo gedaan: gesolliciteerd, een gesprek gehad en aangenomen! Blijdschap alom. Het was middenin de zomer, dus de stad was warm en leeg. Ondertussen leerde ik alvast de collega's kennen die niet op vakantie waren en kon ik beginnen aan wat kleine taken. Straks zou ik me mogen bezighouden met het programma dat vanuit de stad binnenkomt.

Langzaam trok de zomer voorbij en leerde ik ondertussen ontzettend veel positieve, ondernemende mensen kennen, die allemaal een plan hadden voor een programma op Let's Gro. Het verstrijken van de tijd deed de werkdruk verhogen: het programmaboekje moest gedrukt worden, dus het programma moest rond! Zo gezegd, zo gedaan: controleren, overleggen, nakijken, spelling checken, tijden corrigeren, en nog maar weer eens controleren, overleggen, nakijken, checken... Veel stress, maar nog veel meer voldoening toen ik twee weken later het programmaboekje in de hand had.

De toekomst kwam steeds dichterbij en zo ook het festival. Eerst moest er nog gefilmd worden, ter promotie van Let's Gro voor OOG TV. Onderwijl moest ook de productie rond: wat komt er in de Let's Gro Tent te staan? Zo gezegd, zo gedaan: lippenstift en mascara op en 'start maar met filmen!', 100 kussens hier, een paar vloerkleden daar, plantjes, bankjes, standjes, Urban Gym... Een gezellige tent op de Grote Markt was het resultaat.

Toen eindelijk was het 1 november: het festival ging van start. Vier dagen vol met mooie mensen met mooie ideeën, lieve collega's en behulpzame vrijwilligers, lekker eten en een goede sfeer, en uiteraard een programma van hoge kwaliteit, met sprekers die allemaal iets konden betekenen voor Groningen. Kortom, veel gezegd, veel gedaan! Met trots kijk ik terug op een geslaagde editie van Let's Gro. Op naar de toekomst!

*Donjali Aeilkema
Trainee Let's Gro 2017*

INITIATIEFNEMERS KIJKEN TERUG

F: BV

ALTERNATIVE GRONINGEN TOUR

“Met de tour heb ik stadgers en expats de “rafelige” randjes van de stad laten zien. Plekken waar mensen autonoom bezig zijn en waar kunst, geschiedenis en politiek samenkomen. Ook heb ik ze uitgenodigd na te denken over hun eigen rol in de publieke ruimte. Veel mensen zijn zich er niet zo van bewust dat ze invloed uit kunnen oefenen op hun leefomgeving. Ik hoopte een nieuwe doelgroep aan te spreken door mijn tour via Let's Gro aan te bieden. Dat is wel gelukt. Normaal gesproken gaan er voornamelijk internationale studenten mee. Dit keer waren er meer stadgers die zelf af en toe ook iets in konden brengen. Zo heb ik tijdens de tour bijvoorbeeld verteld dat ik me meer wil verdiepen in de verschillende groepen woonwageneigenaren. Van een deelnemer heb ik contactgegevens gekregen van iemand op het kermisexploitantenterrein. Ook is er tijdens mijn tour een video gemaakt voor Kunstspot. Die video is veel bekeken en gedeeld. Dat heeft me uiteindelijk bij One Day Artist gebracht, een platform dat blikverruimende workshops aanbiedt aan het voortgezet onderwijs. Zij hebben mij uitgenodigd voor een gesprek. Daaruit bleek snel dat we kunnen samenwerken en nu ga ik mijn tours ook via hen aanbieden.”

Fiona, *Alternative Groningen Tour*
Meer info via Facebook: @alternativegroningen

HEALTHY AGEING

“We hebben laten zien dat groen niet alleen op gevoel goed is voor gezondheid (mentaal, fysiek, psychisch, cognitief), maar dat dit ook wetenschappelijk bewezen kan worden.”

Erin Straat, *Masterclass Healthy Ageing*

F: K

GRONINGEN ENERGIENEUTRAAL

“Wij wilden het bestaande initiatief ‘Groningen Energieneutraal’ extra kracht en energie geven. Tijdens het symposium Gro Green Energy konden de projectpartners beter en diepgravender met elkaar in gesprek dan tijdens korte vergaderingen. Er was een groep enthousiaste projectpartners, die presentaties gaven of juist naar collega-bedrijven kwamen luisteren. Veel mensen hebben elkaar leren kennen en er zijn nieuwe connecties gelegd. Bijvoorbeeld collega's van de RUG die nu gaan samenwerken met het Noorderpoort.”

Geerte de Jong, *Gro Green Energy / Groningen Energieneutraal symposium*
Meer info: groningenenergieneutraal.nl

BIOSPHERE

De wereld is langzamerhand bezig om te verduurzamen, maar Marc Paulusma denkt dat het juist belangrijk is om ook onze state of mind te veranderen. Met Biosphere, een op planten gebaseerd waterfilter, probeert hij dit bewustzijn op te wekken. Het doel was om het publiek mee te nemen in zijn visie en dat ook in de praktijk te brengen. Tijdens het festival konden mensen het gefilterde water proeven. De reacties waren allemaal positief! In gesprekken met docenten zijn ideeën ontstaan voor het ontwikkelen van een lespakket rondom het principe van de Biosphere, maar op dit moment ligt de aandacht vooral op het ontwikkelen van producten op basis van deze techniek.

Meer info: marcpaulusma.com | Instagram: [marcpaulusma](https://www.instagram.com/marcpaulusma).

F: RK

GRONINGS DIALECT

“Ons doel was om het Gronings dialect op de kaart te zetten en mensen na te laten denken over dialect en het bestaansrecht daarvan. We kregen goede reacties uit het publiek en mensen kwamen naderhand met ons napraten. We vonden de lezing zo leuk dat we deze vaker gaan geven bij andere gelegenheden.”

Marlene Bakker, *Toekomst van het Gronings dialect*
www.marlenebakker.nl

MAAK ER WERK VAN!

Hoe zetten we een dynamische en vitale arbeidsmarkt op Koers ‘Inclusief en Duurzaam’? Dat is een uitdaging voor werk-willende stadgers, ondernemers met een sociaal hart voor hun bedrijf en de leefomgeving, vindingrijke banenmakers en mensen met een neusje voor toekomstperspectief op de arbeidsmarkt, co-creatieve ambtenaren en politici met een visie en de voeten in de Groningse klei. Allemaal present bij een druk-bezochte meeting tijdens Let's Gro. Werk is meer dan een baan alleen: bijdragen aan je samenleving en meespelen. Met zo'n ruime en concrete definitie van ‘werk’ kan iedere burger zijn/haar kansen pakken, ook als de afstand naar de arbeidsmarkt een eind fietsen is. Hoe gaan we dat realiseren in het Groningse? Laten we kijken naar talenten! Werk is de koninklijke route naar ‘bruikbaar burgerschap’ en een maatschappij die menselijke biodiversiteit leert benutten en waarderen. Met teamwerk en creativiteit komen we verder dan met de centimeter. Joost van Keulen, wethouder Economie en Innovatie ziet er wel brood in. Hij ziet met name kansen in het MKB. Dat is ‘met stip’ de grootste arbeidsmarkt! Wat duidelijk blijkt tijdens de bijeenkomst is dat Groningen spettert van de initiatieven. Reden om het spoort breed te vervolgen, want we zijn allemaal aan zet! Of om af te sluiten met een nuchtere Groningse uitspraak van Joost van Keulen: ‘Werk maken van de talenten van ALLE Groningers krijgt de meeste kansen in een sterke economie’.

Team ‘Maak er werk van’ | Carolina Vogel & Jelly Bruining, Gemeente Groningen | Carla Kamerling, MEE Groningen | Marlieke de Jonge, LENTIS

TOEGANKELIJKE STAD

Het stadsgesprek tijdens Let's Gro met Jan van Slochteren en Sjak Rijploeg gaf inzicht in hoe mensen met een fysieke beperking de toegankelijkheid van de stad ervaren. Zijn we al goed bezig? Wat kan beter? Ook ging het om een stukje bewustwording van iedereen: houd rekening met elkaar. Niet alles is fysiek op te lossen. Veel ligt ook in het gedrag en de houding van gebruikers van de openbare ruimte. Alle reacties zijn verwerkt in het actieplan Toegankelijke Stad, dat inmiddels door de gemeente is gepresenteerd. Uit het stadsgesprek bleek dat er nog wat te doen is en dat de geplande acties, met betrekking tot leesbaar maken van informatie, fietsparkeren en terrassen, zinvol zijn. Partijen willen graag mee blijven denken en erkennen dat oplossingen niet voor iedereen gelijk zijn. Wat handig is voor mensen in een rolstoel, hoeft niet te werken voor blinde mensen. Belangrijk blijft, dat partijen vooral betrokken worden, meedenken en op de hoogte zijn van de afwegingen die worden gemaakt.

Toegankelijke Stad
Meer info: <https://gemeente.groningen.nl/actueel/nieuws/gemeente-kiest-voor-toegankelijke-stad>

ONTMOETINGEN MET DUBBELE WAARDE

Meer onderling vertrouwen tussen mensen vergroot de leefbaarheid en sociale cohesie en vermindert eenzaamheid in de samenleving. ConnectingFriends is een uniek concept, waarbij ontmoeting centraal staat. Daarnaast biedt het mensen de mogelijkheid om fors geld te besparen én tegelijkertijd samen projecten te ondersteunen die kansen creëren voor anderen. Het doel van de presentatie tijdens Let's Gro was om een flink aantal nieuwe leden op het platform in te schrijven. Dat is helaas niet gelukt. Met de kleine groep aanwezigen vond wel een leuke discussie plaats over verschillende aspecten van ConnectingFriends. Dat was waardevol, maar verder helaas geen concrete resultaten.

Ontmoetingen met dubbele waarde
Meer info: <https://www.connectingfriends.net/nl/projecten>

INITIATIEFNEMERS KIJKEN TERUG

F: K

DIGITAL X GRONINGEN

“Het doel van Digital X Groningen is om iedere stad (en daarbuiten) digitaal vaardiger te maken. Op die manier kunnen we allemaal meer profiteren van de economische impuls die daaruit kan ontstaan. Tijdens Let's Gro wilden we bedrijven uit de stad (of omgeving) kennis laten delen. Dit is helaas maar beperkt gelukt. Als experiment hebben we er veel van geleerd en we gaan evalueren of het fysieke bijeenkomen wel handig is.”

Digital X Groningen

IEDEREEN DOET MEE IN LEWENBORG

“De Stichting de Oude Bieb heeft een functie gekregen voor een groeiend aantal buurtbewoners in Lewenborg en is daarmee een succes. We willen de Oude Bieb blijvend ontwikkelen als een laagdrempelige ontmoetingsplek. Je kunt er gezellig een kopje koffie drinken, een activiteit ondernemen, een luisterend oor vinden of zelf een bijdrage leveren.

In samenwerking met Stichting Zelfregie & Participatie gaan vrijwilligers meer toegerust worden op situaties met bewoners. Met coaching, training en inzet aan ervaringsdeskundigheid helpen we vrijwilligers steviger in hun schoenen staan. Tijdens ons evenement heeft Menno Oosterhoff het belang van ervaringsdeskundigheid in het werk toegelicht. Met Let's Gro hebben we onze bekendheid kunnen vergroten. Er zijn verbindingen gelegd met bewoners uit andere wijken, die ook zo'n ontmoetingsplek in hun wijk willen. Het is van belang om samen te werken, kennis uit te wisselen en te vergroten. Stichting de Oude Bieb is ook gepresenteerd aan de Subsidietafel tijdens Let's Gro. Dat heeft ons veel contacten opgeleverd en directe lijnen met subsidiegevers.”

Petra Schipper, Iedereen doet mee in Lewenborg

Meer info: deoudebielewenborg.nl | Facebook: [@deoudebieb.lewenborg](https://www.facebook.com/deoudebieb.lewenborg)

F: K

VUL DE STAD MET GELUK

Groningen staat te boek als een van de gelukkigste steden van Europa. Esli Tapilatu is nieuwsgierig naar wat Groningers gelukkig maakt en wil andere Groningers hiermee bekend maken. Hiervoor portretteerde hij Groningers, vroeg naar wat hen gelukkig maakt en ontwierp daarmee 'geluksposters'.

Tijdens Let's Gro vulden 5 teams de stad met deze 'geluksposters'. Het posterproject is onderdeel van een groter project, namelijk Gronings Geluk. Naast de enthousiaste reacties uit Groningen werd het project ook in Madras (India) en Kaapstad (ZA) heel goed ontvangen. Supertof. Want, wat je aandacht geeft, dat groeit. Esli Tapilatu is de winnaar van de City of Talent award en genomineerd als sympathiekste ondernemer van 2017 met zijn project Capital of Happiness.

Vul de stad met geluk

Meer info: capitalofhappiness.com

THE INTERNATIONAL TREASURE

De afgelopen jaren is er veel te doen geweest over het thema Internationalisering. De expositie The International Treasure laat zien van welke onschatbare waarde internationale kennis is voor Groningen. Voor deze expositie werden de internationals gevraagd of zij ideeën hebben voor de stad. Er zijn namelijk heel veel internationals die allemaal een bijdrage aan de stad leveren en onderdeel van de stad zijn. Deze groeiende groep verdient meer aandacht. Door hen aan het woord te laten en te luisteren naar hun ideeën, ontstaat een ander soort integratie. De avond zelf bestond uit een expositie van die ideeën, een multimedia installatie en discussie met het publiek. De expositie heeft een vervolg gekregen bij City Central en zal ook nog aan het Zuiderdiep verschijnen. Daarnaast wordt samen met de RUG gekeken naar een uitgebreidere opzet van dit event.

The International Treasure

F: K

GLUREN BIJ DE BUREN

“Als je als Vlaming gaat gluren bij je Nederlandse burens: wat gebeurt er dan? Dan kom je heel veel leuke mensen tegen! De Vlaamse Stefaan Segaert, gepassioneerd door de kracht van burgers, sprong afgelopen april op zijn fiets, doorkruiste 12 Nederlandse provincies en ging daar op bezoek bij burgerinitiatieven. Stefaan bezocht ook Groningen en hij was onder de indruk van de industriële rafelranden, de frisse dynamiek en de tot de verbeelding sprekende initiatieven. Wat viel hem op? Zijn de uitdagingen voor burgerinitiatieven verschillend in Nederland en Vlaanderen? Wat kunnen we van elkaar leren? Tijdens Let's Gro kregen we inspirerende verhalen te horen over burgerinitiatieven op gebieden als zorg, voedsel, plekken en energie. Er werden lessen en succesfactoren gedeeld. Onder het motto “iedereen is Stadsmaker” is dit waardevol voor inwoners van Groningen die ook zelf aan de gang zijn of willen gaan in hun buurt, wijk of stad. Bijvoorbeeld, welke hobbels zijn er soms in de samenwerking tussen bewoners en overheid? Hoe los je die samen op? De spreker liet veel verschillende voorbeelden van burgerinitiatief de revue passeren en was benieuwd naar de eigen ervaringen van het publiek. Dit mondde uit in een leuke, informele uitwisseling van ervaringen.”

Gluren bij de burens

Meer info: glurenbijdeburen.org

SUBSIDIETAFEL IDEEËNBANK GRONINGEN

Voor een zaal met 60 mensen en 6 fondsen en subsidiegevers konden 7 bewonersinitiatieven hun plannen presenteren. De initiatieven omvatten diverse thema's en kwamen uit stad en ommeland. Zowel het publiek als de deelnemende fondsen konden vragen stellen en gaven goede tips. Het resultaat was een grote uitwisseling van informatie en voor alle initiatieven zijn vervolcontacten gelegd. Daarna vond nog een fondsenmarkt plaats, waar iedereen verder in gesprek ging.

Meer info: ideeenbankgroningen.nl

F: BV

DJANGO GIRLS

“Met Django girls maken vrouwen en meiden op een laagdrempelige manier kennis met coderen. Meer vrouwen in de IT/programmeren! Ons doel was om ongeveer 40 vrouwen deel te laten nemen aan de 1-daagse workshop. Dit aantal hebben we bijna bereikt: 38 vrouwen. Django girls wordt 2x per jaar georganiseerd door OTP Groningen. De volgende editie vindt plaats op 26 mei 2018. Zien wij jou bij de volgende workshop?”

Debby Tohata, OTP Groningen

Meer info: djangogirls.org/groningen.nl

VOEDSELTRANSITIE

Akkeliene Postma heeft stadsgesprek geïnfomeerd over de voedseltransitie en over hun eigen handelingsperspectief. Van onze CO2 uitstoot per huishouden is 20 tot 30 procent gerelateerd aan voedselconsumptie. Door duurzame(re) keuzes te maken, kunnen we dit terugbrengen. Naast het overbrengen van kennis, was het haar doel om nieuwe gezichten in de zaal te zien. Dat is gelukt. Er waren zo'n 30 deelnemers, waarvan ze ongeveer 10 kende: “Dus ik heb een mooi platform gehad om het verhaal over voedseltransitie te delen!” Verder heeft ze iemand leren kennen die bezig is met een voedselbos in Groningen. ‘Ik ben ook bezig om een Noordelijk praktijk leernetwerk met betrekking tot voedselbossen te organiseren. Als hij mee wil doen, dan kan dat!’

Akkeliene Postma, Voedseltransitie: wat is dat? / Hoe stem je duurzaam met je vork?

Meer info: nmfgroningen.nl

INITIATIEFNEMERS KIJKEN TERUG

BLOCKCHAIN TECHNOLOGY

“Blockchain technologie is het leidende onderwerp van dit moment als het gaat om vertrouwen op het internet. Tijdens Let’s Gro verdiepten we ons verder in Blockchain toepassingen. Er is een concreet idee ontstaan voor de verbetering van de Blockchain toepassing voor het effectiever maken van bedrijfsprocessen.”

Garlon Hasham, Learn Blockchain Technology Together
Meer info: <https://www.meetup.com/Learn-Blockchain-Technology-Together/>

GROENE PEPER PRIJS

“Met de Groene Peper Prijs willen we initiatiefnemers uitdagen en stimuleren tot ondernemerschap in het verkorten en verduurzamen van de voedselketen. Het doel was een kandidaat voor de award te selecteren en hiervoor aandacht te krijgen. Dat is zeker gerealiseerd. Dit jaar was de winnaar Het Noordelijk Zadennetwerk, dat zich inzet voor het uitwisselen en beschermen van vergeten, regionale en historische groenten, fruit, granen, wilde planten en bloemen. Vervolgstap is om de winnaar verder te ondersteunen in het ontwikkelen van het initiatief. Dat is inmiddels in gang gezet. Verder zijn er ter plaatse alweer nieuwe contacten gelegd met andere initiatiefnemers, met Terra en met de RUG.”

Anke van Duuren, Groene Peper Prijs
Meer info: northsearegion.eu | Facebook: Voedselo50 |
Twitter: @Voedselo50

SMALL CITY, BIG WORLD

“Ons doel was internationalisering zichtbaar maken. Dat is goed gelukt. We blijven in ieder geval nog een jaar actief bij City Central en we hebben veel contacten opgedaan. Hier zullen nog een heleboel projecten uit voortkomen!”

Marian Counihan, Small City, Big World
Meer info: Citycentral.nl | Facebook: @citycentral groningen

NU. VOOR JE NIEUWE LATER

“De droom van ITurnIT is dat elk kind in Nederland toegang heeft tot onderwijs dat voorbereid op de gedigitaliseerde samenleving. Daarom helpt ITurnIT het basis- en voortgezet onderwijs met de volledige implementatie van digitale geletterdheid. Deze onderwijsprojecten zijn gericht op digitale vaardigheden, maar juist ook op vaardigheden die jou in de toekomst onderscheiden van een computer of een robot. En dat wilden wij docenten, ouders én kinderen graag laten zien en ervaren tijdens Let’s Gro 2017! Volgens ons is dat hartstikke goed gelukt, want naast enthousiaste bezoekers hebben verschillende scholen serieuze interesse getoond in het concrete programma van ITurnIT.”

ITurnIT / Nu. Voor je nieuwe later!
Meer info: iturnit.com | Facebook: @iturnit | Instagram: i.turn.it

KEYNOTE IBRAHIM IBRAHIM

“De detailhandel is een groot deel van de Groningse bedrijvigheid. Ibrahim Ibrahim heeft veel kennis van deze branche en wij vonden het belangrijk om deze kennis door te geven aan de ondernemers in de stad middels de keynote speech op Let’s Gro. Dit is gelukt. We kregen veel positieve reacties na afloop.”

Organiserende partijen: Groningen City Club, Bedrijvenvereniging WEST, Gemeente Groningen en Servicepunt Detailhandel.
Meer info: groningerretailacademy.nl

FIETS EN NATUUR: BONDGENOOT OF CONCURRENT

Moeten fietspaden verbreed worden om meer en snellere fietsers de ruimte te geven? Of gaat dit te veel ten koste van groen? De IVN (Vereniging voor Natuureducatie en duurzaamheid) en de Fietsersbond verschillen daarover van mening. Zo was de IVN tegen de Slimme Route door park Selwerd en de Fietsroute Plus langs de Helperzoom. Tijdens Let’s Gro organiseerde de Fietsersbond een debat en gingen beide groepen in gesprek.

Door de toename van het aantal fietsers is het verbreden van fietspaden noodzakelijk. Daarnaast zorgt een steeds grotere variëteit van fietsen voor snelheidsverschillen, waardoor kwetsbare fietsers op smalle paden in het gedrang kunnen komen. Aan de andere kant nodigt een breed fietspad misschien uit tot hard rijden. Bovendien gaat de ingreep ten koste van natuur. Het vermindert de kwaliteit van de Stedelijke Ecologische Structuur (SES) en het verstoort de rust van stadjes die zonder stress van het groen willen genieten. Hoe zorgen we er nu voor dat in de toekomst zowel fietsers als de natuur de ruimte krijgen?

DISCUSSIEPUNTEN

De Fietsersbond geeft de fietser graag meer bewegingsvrijheid. Ook als er een boom of een vleermuis moet wijken en elders naar compensatie van de natuur moet worden gezocht. Fietsen levert ontzettend veel voordelen op: minder CO₂-uitstoot, fijnstof, geluid en opstoppingen. Bovendien is de beweging goed voor de gezondheid. Fietsen moet dus niet ontmoedigd worden door saaie, lange fietspaden langs autowegen of te veel stoplichten. Daarom is het aanleggen of verbreden van groenere routes belangrijk.

De IVN benadrukt het belang van de SES, een structuur van groene verbindingen en ecologische zones in en om de stad. Planten en dieren krijgen hierdoor de kans zich te verspreiden, waardoor de biodiversiteit wordt versterkt. Deze groengebieden zijn bedoeld voor langzame recreatie en ontspanning, waar ook kinderen en ouderen zich veilig kunnen bewegen. Brede fietspaden en snelle fietsers passen daar niet. Park Selwerd en de Helperzoom zijn kerngebieden van de SES. Daar zou rigoureuus worden ingegrepen, onder andere door de kap van veel bomen. Nadat de IVN samen met bewoners in het geweer kwam, zijn inspraakbijeenkomsten georganiseerd en zijn de plannen aangepast.

MOGELIJKE OPLOSSINGEN

Brede fietspaden zijn minder nodig als het spitsuur kan worden gespreid. De onderwijsinstellingen op Zernike zijn daar al mee bezig. Verder zou voor het fietsnetwerk een passende visie moeten worden bedacht, net als voor de binnenstad. Ook lijkt het logisch om paden voor snelle fietsers te combineren met autowegen, maar daar is lucht- en geluidsvervuiling en die wegen zijn eentonig. Snelle fietsers willen ook graag een aangename omgeving. Forse groenzones tussen die fietspaden en autowegen zouden een oplossing zijn, maar dat kan enkel als er genoeg ruimte is. Op sommige plekken kunnen fietspaden gecombineerd worden met de natuur: een fietspad zou over een waterpartij heen aangelegd kunnen worden.

De eindconclusie van het debat: er is meer wat natuurbeschermers en fietsers bindt dan wat hen scheidt. Nu zij elkaars punten beter kennen en begrijpen kunnen ze daar in de toekomst rekening mee houden.

DE JONGSTE START-UP TER WERELD LANCEERDE DE APP SPACETIME TIJDENS LET'S GRO

Basisschoolkinderen van de plusklas van basisschool Oosterhogebrug te Groningen hebben - in bijzondere samenwerking met het bedrijfsleven - zelf een app ontwikkeld waarmee je berichten naar de toekomst kan sturen voor jezelf of voor een ander. De app heet Spacetime. Woensdag 1 november 2017 is de app officieel in gebruik genomen tijdens toekomst-festival Let's Gro met medewerking van locoburgemeester en wethouder onderwijs Ton Schroor, voorzitter curriculum.nu Theo Douma en directeur New Nexus Richard Tapper.

Het opmerkelijke is dat de app is ontwikkeld door kinderen van basisschool de Oosterhogebrugschool in Groningen. De jongste startup ter wereld kunnen we zeggen! De App vormt het eindproduct van een techniekproject tussen deze basisschool en de ICT-dienstverlener New Nexus, een IT bedrijf uit Tynaarlo met 150 medewerkers dat o.a. apps ontwikkelt en meer maatschappelijk verantwoorde initiatieven op haar naam heeft staan. Met Spacetime, een soort tijdscapsule, kunnen tekst-, beeld- en geluidberichten naar de toekomst worden gestuurd én ondersteund door een 'map' op een gps-locatie worden achtergelaten. Nog voor het officiële uitbrengen van de app, hebben diverse publiek-maatschappelijke organisaties al hun interesse getoond. Zo wil het Groninger Archief in samenwerking met het onderwijs, educatieve stadswandelingen over de Groninger stadshistorie uitzetten. Ook de eerste zakelijke partijen hebben zich gemeld.

HOE WERKT SPACETIME?

Spacetime is een app voor IOS en Android, waarmee je berichten - tekst, foto en video - de ruimte in stuurt. Je bepaalt zelf op welk moment dit bericht wordt ontvangen en wie het bericht ontvangt. Tijd geeft je toekomstboodschappen meer relevantie, aandacht, emotionele lading en een onverwachte boost. Het ontvangen van het bericht wordt extra spannend, omdat de ontvanger al van te voren weet dat het bericht er aankomt. Je kunt het niet zien of lezen, maar er wordt wel een vooraankondiging gemaïld. Je kunt de app ook gebruiken om een boodschap te sturen aan familie of vrienden, precies op het voor hen juiste moment. Om ze moed in te spreken op een moeilijk moment of om iemand te feliciteren met zijn of haar verjaardag.

Of een nog meer bijzondere toepassing:

"Mijn moeder is afgelopen zomer overleden. Ze heeft in de periode daarvoor een aantal berichtjes gestuurd aan haar familie en vrienden. Zo kreeg ik laatst een gesproken bericht van haar, waarin ze me succes wenst voor mijn belangrijke gesprek. Dat was zo emotioneel! Ik weet dat er voor kerstavond nog een berichtje voor me klaar staat met een filmpje. Ik ben heel benieuwd wat ze heeft gestuurd en zo is ze er op die familieavond toch een beetje bij." Patrick Trentelman, docent en initiatiefnemer Spacetime

HOE HET BEGON

'Het begon ruim twee jaar geleden', zo vertelt Patrick Trentelman enthousiast. 'Mij werd gevraagd een plusgroep, zeg maar een talentengroep, op te starten. Omdat daarvoor geen curriculum bestaat, bedacht ik mij dat de Eerste Industriële revolutie een mooi uitgangspunt zou zijn. Om te ontdekken welke welvaart de uitvinding van de stoommachine ons heeft gebracht, maar ook welke consequenties het heeft gehad voor globalisering, verstedelijking, milieu, etc.'. Van het een kwam het ander. De stoommachine werd opgevolgd door de explosiemotor en al snel kwam de Digitale

revolutie in beeld. Zo ook programmeertalen. Trentelman: 'De leerlingen realiseerden zich hoe snel de ontwikkelingen tegenwoordig gaan en ik bedacht dat het leuk zou zijn om een tijdscapsule te maken, zodat we later nog eens terug zouden kunnen kijken op de wereld van 2016. In eerste instantie wilde ik het luik van de kruipruimte in mijn lokaal gebruiken voor een fysieke tijdscapsule, maar het leek ons leuk om ook beeld en geluid achter te laten. Zo ontstond het idee voor een app: berichten naar de toekomst sturen. Een boodschap achterlaten voor later. Voor jezelf of voor een ander.'

VERBINDING BEDRIJFSLEVEN

Omdat het bouwen van een dergelijke app meer vroeg dan Patrick kon bieden, zocht hij ondersteuning van een softwarebedrijf. Al snel toonde New Nexus zich bereid en hielp de plusgroep met een professionele benadering. Trentelman: 'Er werden Requirement sessies gehouden, we bouwden Epic Stories die we middels SCRUM uitzetten in sprints.' Naast de techniek werd ook aandacht besteed aan de vormgeving, de kleuren en meer. En met het dichterbij komen van de serieuze app ging de plusklas ook in gesprek over marketing, pr en thema's als privacyrechten. 'Al met al is het project de kroon op een nu al bijna tweejarig project over geschiedenis, techniek, toekomst en programmeren.'

#LETSGROO50

#LETSGROO50

Frits Poelman @FritsPoelman · 3 nov. 2017
Je weet het, maar zo'n luchtfoto blijft schokkend. De verwoesting na de bevrijding WOII. @letsagro050

Duurzaam zpp mkb @MMENR_nl · 2 nov. 2017
Inspirerende ochtend bij Living Lab Zuidhorn @letsagro050 met Martijn Aslander, blockchain en @GebiedscooperWK innovatie

Johannes Boshuizen @JBoshuizen · 1 nov. 2017
Pieter Hein van Mulgen #CBS: "Groningen is steeds meer IT stad aan het worden." @letsagro050

Loes Damhof @loesdamhof · 3 nov. 2017
De toekomst van Groningen ziet er zonnig uit met deze innovatieve geest! @FuturesNL @letsagro050 @hanze

Noorderpoort @Noorderpoort · 3 nov. 2017
#Noorderpoort feliciteert team Saddlebags @KunstMultimedia met het winnen van de Battle of the Schools @letsagro050! bit.ly/2hAP3o7

Hans @hanscoenraads · 3 nov. 2017
@roelandvdschaaf en @JdeWijgen vertellen over de stad in 2030 en de uitdagingen die we hebben. #letsagro050 #tnc050

Ger @GerBaron · 3 nov. 2017
Dat @letsagro050 is dus tof

Marc Hesp @MarcHesp · 1 nov. 2017
Ik ging met mijn zoonje naar @letsagro050. Nu wil hij een Arduino.

Erin @xErinS · 3 nov. 2017
Lucas de Man over kunst als zorgpreventie. Nu al leuk #letsagro @letsagro050

Koninklijke Kentalis @kentalis · 3 nov. 2017
Leerlingen van de Guyotschool VSO laten tijdens het @letsagro050 festival zien wat je met je handen kunt vertellen @gebarentaal

Bob Voorneveld @BobVoorneveld · 3 nov. 2017
Early birds laten zich tijdens Lets learn op @letsagro050 bijpraten over digitale geleerdheid. @O2G2Nieuws verteld

Brent Toderian @BrentToderian · 2 nov. 2017
Als antwoord op @BrentToderian
How can the "bike capital of the world" become more #multimodal with smart infill & better #placemaking? My #Groningen talk for @letsagro050!

Carl @CarHolthausen · 1 nov. 2017
Max Holthausen legt uit waarom gemeente Groningen rijdt op waterstof @letsagro050 @H2Centrum @Max_Holthausen

Henriette Veenstra @HAVenstra · 2 nov. 2017
Mooie vertaling van groots dromen naar dichtbij van @fredstol! Beginnen bij jezelf & gewoon (samen doen) #letsagro050

Bert Nederveen @bertnederveen · 2 nov. 2017
Bevlogen collega @fredstol verzorgt de inleiding bij Living Lab #Zuidhorn in @bakZuidhorn, onderdeel van @letsagro050.

Platform GRAS @PlatformGRAS · 3 nov. 2017
Stond 'ie er niet prachtig bij, die #Noordwand zo vlak na de oorlog? Laten we zulzig zijn op ons naoorlogs erfgoed! #whatstnext @letsagro050

Peter Hutten @PeterHutten · 5 nov. 2017
Als antwoord op @bertpopken @letsagro050
Het @letsagro050 Inderdaad puik festival, maar toekomst zichtbaar/voelbaar. Boeiend om met #WasteNowaste @claudy_jongstra deelgenoot te zijn

René Keijzer @EmpereorRene · 4 nov. 2017
Hoe leuk is dit! Bewonersideeën in de raad, #openraad @letsagro050 @gem_groningen

Geerte Boven @geerteboven · 4 nov. 2017
GroningenVerwelkomt presenteert prachtig nieuw project Redevelop @ideebankG #LetsGro050

NMF Groningen @NMFGroningen · 5 nov. 2017
Gisteren een geslaagde in goed bezochte #stourduoer @letsagro050! @provg groningen #natuurinclusie/landbouw @nieuweoogstnu @grauwekiek

ITurnIT @ITurnIT · 4 nov. 2017
Zojuist ondertekende @CenturyAutogrp de samenwerking met ITurnIT tijdens @letsagro050! #nieuwevelater

DjangogirlsGroningen @djangogirlsGR · 4 nov. 2017
YEAH!! Lets code! @letsagro050

SJ Ten Have @SJtenHave · 4 nov. 2017
Welkom nieuwe buurman @maddfunding winnaar Vliegende Start @letsagro050. Veel mooie bedrijven onderschrijven talent dat "in stad" aanwezig is

Web11 @web11_ · 4 nov. 2017
@bercobauhe Introducing the web11 movement to the @letsagro050 community. compelling discussions where had, and boy are we glad!

Mark Sekuur @marksekuur · 4 nov. 2017
Mijn laatste actie op @letsagro050. Het hosten van een gesprek over toegankelijk Groningen. Wat was het een mooie bijeenkomst!

SJ Ten Have @SJtenHave · 3 nov. 2017
Toekomstvisie noordwand Grote Markt in decor van ons bijna verbouwde @ABNAMRO pand. #letsagro @letsagro050

O&S Groningen @basisvoorbereid · 3 nov. 2017
Over 10 jaar hebben we allemaal een digitale butler zegt @JarnoDuursma bij @letsagro050! Kan niet wachten 😊 duurt best nog wel lang...

Arjen Terpstra @Arjenkees · 1 nov. 2017
Als antwoord op @stikkalorumann @letsagro050 @gem_groningen
5 minuten eerder was iedereen nog goed bezig..

Marlene Bakker @MarleneBakker · 2 nov. 2017
Ik was te gast bij @rtvnoord om te praten over @letsagro050 lezing! De toekomst van 1 Gronings dialect. youtube.com/watch?v=ikwryU... vanaf 3:44.

GrunnegerPower @GrunnegerPower · 2 nov. 2017
En quizzzen maar! @HetConcerthuis @letsagro050

Bart Breij @Scarbir · 2 nov. 2017
Het gisteren gelanceerde Groningse #Spacetime staat meteen op 2 in de App Store. Vet! Eerste successen @letsagro050 zijn binnen. :-)

Tom Rustebiel @TomRustebiel · 4 nov. 2017
Laukste raad v/h jaar is Open Raad! Stadje met ideeën op pad met raadsleden. O.m. rodelbaan, grastegels, dovenstad. #raad050 @letsagro050

Stadsredactie DVHN @stadenharen · 3 nov. 2017
Schuif de Noordwand iets naar voren (rooijin Zwanestraat) en zet er winkel met verticale tuin neer, zegt Eric Bos (Cityclub) op @letsagro050

Erin @xErinS · 3 nov. 2017
Wat mij betreft is @LucasDeMan1 echt het hoogtepunt van @letsagro050. Over kunst als zorgpreventie. #healthyaging #letsagro

WPF Groningen @WPFGroningen · 2 nov. 2017
In het nieuws: onze #expo tijdens @letsagro050 voorproefje voor 'echte' expo van 17 nov - 10 dec #SynagogeGroningen: oogtv.nl/2017/11/wereld...

Harry Bos @HarryBosGr · 3 nov. 2017
Het begin van de #G100 in Oranjewijkgebouw voor HOP-wijken @letsagro050 is een feit.

Frank Brander @frank.brander · 3 nov. 2017
"De robots nemen het straks over. En vrouwen. Maar we blijven mensen nodig hebben, voor andere mensen." <3 @LucasDeMan1 @letsagro050

Guus Receveur @Gaurr · 3 nov. 2017
Very inspirational talk by @brahinthinks @letsagro050 about retail. Teking concept of creating experiences further

Fenna Bolding @FennaBolding · 4 nov. 2017
@letsagro050 boeiende lezing Charles Laundry. Creative City concept. Het kan wél! @CMOSTAMM @BurgerkrachtDr

Peter Hutten @PeterHutten · 4 nov. 2017
Zo snel gaat verbinden @SolarEHV @TomSalten over @DeLaskade via @tessehartjes -> Lightyear -> podium @letsagro050 ed.nl/economie/zonne...

Frits Poelman @FritsPoelman · 1 nov. 2017
Wat een vondst: de buiten stadtribune op de GroteMarkt overkappen als onderdeel van de @letsagro050 tent. Kan lekker veel publiek in!

Leonie Wendker @leonie · 2 nov. 2017
Allemaal mooie, interessante en leukere dingen gecombineerd op één plek bij het spiksplinter nieuwe City Central voor @letsagro050 én daarna!

Nienke Alkema @nienkealkema · 1 nov. 2017
Ontspannen opening van @wastenovastef @claudy_jongstra op @letsagro050 Allemaal even komen kijken op Waagpien. 10 dgn #CirculaireEconomie

Ben van der Meer @Ben_vd_Meer · 2 nov. 2017
Allemaal even komen kijken op Waagpien. 10 dgn #CirculaireEconomie

Groninger Forum @groningerforum · 1 nov. 2017
Ziehier de stoere studenten / knappe koppen van @hanze die tijdens @letsagro050 voor ons een case gaan kraken! #letsagro17 #roots17

Hospital at Home @HospitalatHome · 1 nov. 2017
Waar de ICT en ziekenhuiszorg thuis bij elkaar komen @dhealth_lab @HospitalatHome @letsagro050

Bob Voorneveld @BobVoorneveld · 1 nov. 2017
Het technasium van het werkman trapt af in de @letsagro050 tent. Hoe ziet de autoloze stad er in de toekomst uit. Toffe ideeën!

Bart Breij @Scarbir · 1 nov. 2017
Het loopt al lekker vol bij de derde editie van #FounderTalks - de @letsagro050- editie!

Jannes Willems @JannesWillems · 2 nov. 2017
Groningen has a high bike share, but what about walking? Multimodality is key @BrentToderian @letsagro050

Street Makers @streetmakers · 2 nov. 2017
Our Let's Gro Gym is open! Come practice physical and mental fitness in Groningen @letsagro050

Tom Rustebiel @TomRustebiel · 2 nov. 2017
Parkeerartieven zijn geen belasting maar een subsidie: te laag en een door inwoners betaalde steun aan autobezitters. @letsagro050

Fred Stol @fredstol · 2 nov. 2017
Ons Blockchain team zet de groep aan het werk. Gezellig puzzelen om samen Blockchain te begrijpen. @letsagro050, @gemeenteshorn.

Fred Stol @fredstol · 2 nov. 2017
Ook de workshop Internet of Things is goed bezocht. Living lab #Zuidhorn. @letsagro050 @gemeenteshorn

Fred Stol @fredstol · 2 nov. 2017
Directeur Hans Bergsma verteld over grensoverschrijdende innovatieve samenwerking met @GebiedscooperWK. @letsagro050 @gemeenteshorn

Douwe van Dijk @DouweDijk · 2 nov. 2017
Mooi en inspirerend verhaal van @resourcer bij @letsagro050 in #Zuidhorn

Tessie Hartjes @tessiehartjes · 2 nov. 2017
Thanks @letsagro050 voor de gastvrijheid! Mooie combinatie tussen waterstof ontwikkelingen in het noorden en zonneauto's uit het zuiden :-)

Johannes Boshuizen @JBoshuizen · 1 nov. 2017
Pier Hein van Mulgen #CBS over Groningen als brain factory voor Nederland. @letsagro050

Taco Oldenburger @tacoold · 1 nov. 2017
Gaaf kunstwerk van @sjimmievoorhuis op de Vismarkt! @letsagro050 #LetsGro #art #light

Bart Scheerder @bscheerder · 2 nov. 2017
Gisteren @letsagro050 heeft @dhealth_lab ism @HospitalatHome met meer dan 50 mensen in gesprek: ziekenhuiszorg thuis, hoe doen we dat samen?

Bob Voorneveld @BobVoorneveld · 1 nov. 2017
Lancering van de spacetime app van de oosterhogebrugschool. Jongste startup van Groningen. Leeringen lanceren op @letsagro050!

Steven Buurma @stevanbuurma · 1 nov. 2017
Gas! Presentatie van de @lightyear_cars One tijdens @letsagro050 #innovation #zonneauto #groningen

Jan van Selm @JanvanSelm · 3 nov. 2017
@BrentToderian citeert op zijn @letsagro050 presentatie een uitspraak uit 1955 (!) van ene Lewis Mumford

ARTIFICIAL INTELLIGENCE, AUGMENTED & VIRTUAL REALITY

door Thijs Helfrich – Op vrijdag 3 november stond Let's Gro in het teken van leren en onderwijs, maar dan anders: Let's Learn! Let's Learn ging onder andere over Artificial Intelligence, Augmented Reality, Virtual Reality, IOT, '21st Century Skills' en Ecole 42. Buzzwoorden of termen die staan voor belangrijke nieuwe, blijvende ontwikkelingen in het onderwijs. Bezoekers kregen tijdens Let's Learn een avontuurlijk overzicht van de stand van zaken. 's Middags werd tijdens de finale van The Battle of the Schools door 15 teams van MBO- en HBO opleidingen gestreden om de eer en de prijzen. Noorderpoort en het Drenthe college waren de grote winnaars.

Er was iets bijzonders aan de hand in DOT Groningen die vrijdag. Het ging over onderwijs, maar vooral over hoe dat allemaal heel anders kan en moet. Neem het verhaal van Marco van de Werf, medeoprichter van BIT-students, over Ecole 42. Deze ICT-opleiding heeft geen toelatingseisen, docenten, studieboeken, examens of diploma's. En... het is een groot succes. Elk jaar melden 70.000 mensen zich aan. Uiteindelijk blijven daar 1.000 mensen van over die de opleiding gaan volgen. Werkgevers staan vervolgens in de rij om deze mensen een baan aan te bieden. Marco heeft zelf de introductie van de opleiding gedaan en kijkt nu wat de mogelijkheden van een dergelijke opleiding zijn in Amsterdam en wellicht in Groningen. Of neem het verhaal van theFactor.e (TFE). Dit toonaangevende Groningse internetbedrijf steekt veel tijd in het enthousiasmeren van jonge kinderen voor digitale vaardigheden, zoals bijvoorbeeld programmeren. Tijdens Let's Gro lieten medewerkers van TFE zien hoe ze dit aanpakken. Het bedrijfsleven geeft les! Er was nog veel meer. Jarno Duursma vertelde over de impact van kunstmatige intelligentie op het onderwijs. De Noordelijke Hogeschool presenteerde het prototype van 'De meester de baas', een game over het lesgeven aan hoogbegaafde kinderen. Studenten van Hanzehogeschool en Urban Gro Lab demonstreerden de kracht van Virtual Reality (VR) in het onderwijs. Het Openbaar Onderwijs Groningen (O2G2) zette stevig in op hun programma digitale geletterdheid en studenten van Solar Racing Team Groningen lieten zien hoe zij, met hun innovatieve en duurzame auto, techniek en duurzaamheid gaan promoten in het onderwijs.

The Battle of the Schools: 'Ze leren hier zoveel meer dan in de schoolbanken'

Vrijdagmiddag 14.00 uur zat de grote zaal van DOT bomvol. Het was tijd voor de finale van de derde editie van The Battle of the Schools. Vijftien teams, een recordaantal, van Noorderpoort, Alfa-college, Hanzehogeschool, ROC Friese Poort Leeuwarden en Sneek, Deltion College en het Drenthe College hadden 48 uur gewerkt aan werkende oplossingen voor cases die door het bedrijfsleven waren ingebracht.

Team 7 van het Drenthe College won uiteindelijk de publieksprijs en het team van De Noorderpoort de hoofdprijs met hun applicatie 'Saddlebag' voor opdrachtgever PlasBossinade.

Speciale vermelding verdient het Drenthe College. Zij kwamen met zeven teams! In 2018, tijdens Let's Gro, volgt de vierde editie van The Battle of the Schools, met meer teams, meer cases, nog mooiere prijzen en nieuwe competitieonderdelen. Een vakkundige jury en het publiek bepalen welke teams er met de prijzen vandoor gaan.

The Battle of the Schools laat elk jaar de kracht zien van de noordelijke ICT opleidingen. De studenten vinden het spannend en uitdagend om tegen elkaar 'te strijden' voor de eer van hun opleiding en trots, maar ze zijn ook vaak verbaasd dat ze in korte tijd zulke uitstekende applicaties kunnen maken. Ook de docenten, die gewoon onderdeel uitmaken van een team, zijn aangenaam verrast door de werklust en kunde van hun studenten. 'Ze leren hier zo veel meer dan in de schoolbanken', verzuchtte er een. Let's Learn!

Let's Learn 2017 gaf een beeld van de toekomstige ontwikkelingen van het onderwijs in Groningen. In 2018 nog meer Let's Learn, met bijvoorbeeld het nieuwste over 'Social Emotional Learning (SEL), open educational resources (OER), STEAM en blending degrees. Ben je zelf docent en weet je niet waar het bovenstaande over gaat? Geen nood; 'teach the teacher' staat ook in 2018 op het programma.

EEN DOOFVRIENDELIJK GRONINGEN

Leerlingen van de Guyotschool voor VSO uit Haren leren niet alleen in school, zij doen actief mee met culturele activiteiten buiten de school. Al eeuwenlang is het Dovenonderwijs gevestigd in en om Groningen, daar zijn we trots op. Daarom hebben ze de zelfgemaakte Gebarenboom in de Let's Gro tent op de Grote Markt gezet. Het is een symbool voor de doofvriendelijkheid van de stad.

Het Let's Gro festival biedt een fantastisch podium om te laten zien wat belangrijk is voor doven en slechthorenden, zoals het hebben van een eigen taal. En er zijn zoveel activiteiten die aansluiten bij verschillende vakken op school, dat het moeilijk kiezen is. Gelukkig is op veel Let's Gro locaties een tolk Nederlandse Gebarentaal aanwezig. Daarnaast kon je dit jaar ook zelf een tolk meenemen naar een workshop of lezing.

Bij de Gebarenboom brachten de jongeren het belang van de Nederlandse Gebarentaal onder de aandacht bij de stadsgereguleerder door het uitdelen van flyers. "Mensen weten vaak niet hoe ze moeten omgaan met iemand die doof is. De wetenschap erkent de Nederlandse Gebarentaal als echte taal, toch worden tolken NGT soms geweigerd. Zijn doven soms tweederangsburgers?" is de boodschap van de jongeren. Er loopt een petitie voor erkenning van NGT om te zorgen voor een goede toegang tot informatie, lekker visueel in gebarentaal. Een ander groepje jongeren gaf de workshop 'Handstanden' aan bezoekers van het festival. Het is handig een paar gebaren te herkennen, wanneer je contact wilt maken met iemand die doof of slechthorend is. Het handalfabet kun je gebruiken om je naam te spellen, zodat je kennis kunt maken met elkaar. Verschillende handstanden werden getekend en eigenhandig ingevuld met patronen. De handvormen werden toegevoegd aan de Gebarenboom, zodat deze zichtbaar groeide.

Verschillende groepen leerlingen van de Guyotschool voor VSO volgden de workshops in de Waste-No Waste Factory van Claudy Jongstra. Daar konden ze hun creativiteit wel kwijt! Zelfgemaakte broodjes bakken, leren spinnen met natuurlijk geverfde wol, zeefdrukken met plantaardige inkt en bouwen aan de hand van een plattegrond. De verwondering over de mogelijkheden die de natuur ons biedt, maakte deze workshops zeker leerzaam. Er is ook gewerkt aan een gezamenlijk kunstwerk: Woven Skin. Na de start van dit project in Groningen gaan hier allerlei verschillende bevolkingsgroepen over de hele wereld aan meewerken. De leerlingen vonden het fantastisch, op school 'Trending Topic' van de week. Het heeft zelfs geleid tot een stage van een jongere in het atelier van deze wereldberoemde kunstenares.

De 'lekkere trektocht' van het Youth Food Movement werd eveneens veel besproken. De jongeren maakten kennis met lokale producten van een groot aantal kleine ondernemers op de markt. Deze mochten geproefd worden en vielen zeker in de smaak.

Dankzij de inzet van een tolk Nederlandse Gebarentaal konden deze jongeren meedoen aan de activiteiten. Tijdens de Open Raad is het idee geopperd om bij de Koningsdag die in Groningen gaat plaatsvinden tolken NGT in te zetten. De burgemeester gaf een volmondig ja en de raadsleden staan er unaniem achter. Zo worden de culturele activiteiten in de stad steeds toegankelijker voor doven en slechthorenden. Volgend jaar zijn we weer van de partij tijdens Let's Gro om de stadsgereguleerder Nederlandse Gebarentaal te leren en zelf te leren van alle bijzonderheden die de stad ons biedt.

*Doofvriendelijk Groningen, Gebarenboom / Handstanden
Meer informatie: via Facebook @guyotschoolVSO en de website dovenclubhuis.nl*

DE TOEKOMST VAN DE NOORDWAND VAN DE GROTE MARKT

door Bert Popken - Na de zomer van 2019 is het eindelijk zover. De Oostwand van de Grote Markt & het Groninger Forum zijn klaar, de tijdelijke VVV - met zijn door de Stad zo geliefde trappen - en de bussen & taxi's verdwijnen van de Grote Markt. Maar dan? De Grote Markt krijgt natuurlijk een nieuwe inrichting: deze moet nog worden ontworpen, maar een ding is duidelijk: asfalt eruit, steentjes erin. Maar de vraag komt daarna al snel op ons af. Hoe verder met de Noordwand? De aftrap van deze discussie was onderdeel van het programma van Let's Gro 2017.

Wat is eigenlijk het probleem? Een van de vragen is hoe we met de ruimte omgaan tussen de Martinikerk en het ABN AMRO gebouw. Het ligt voor de hand om hier een gebouw neer te zetten dat past in de historische context, bijdraagt aan een besloten en intiemer plein en ervoor zorgt dat het geen dooie hoek wordt.

Maar wat moet er komen? Nog meer horeca en terrassen? Een openbare functie zoals het historisch museum of de Google-shop? En komt het gebouw 'visueel vast' aan de toren zoals het voor de Tweede Wereldoorlog was? Doorgang voor fiets en voetganger? Genoeg om op te studeren! En hoe komt het eruit te zien? Een volgende prijsvraag? De tweede vraag die de Stad moet beantwoorden is de 'achterkant van de Noordwand'. Het Kwinkeplein en omgeving verandert structureel. Evenals de Stalstraat (woningbouw?) en de Oude Ebbingestraat. Een ander vraagstuk is het functioneren van de westkant van de Noordwand. Dit is geen onderdeel meer van een logische looproute. De doorgang van de Waagstraat naar de Noordwand wordt geblokkeerd door de

later toegevoegde etalages van de boekhandel en door 'gestalde' fietsen. Verder is dit deel van de Noordwand meer een straat geworden dan onderdeel van de Grote Markt door het gebouw van Natalini op het Noordplein (in retrospectief 'een minder geslaagd idee'). Tot slot: gaan we monumenten aanwijzen? Sommige gebouwen uit de jaren zestig zijn van een bijzondere schoonheid.

Allemaal vraagstukken die om een antwoord vragen. Dat kan alleen als er een hele gedegen cultuurhistorische en stedenbouwkundige analyse ligt. Want ook als je de Stad heel goed denkt te doorgronden, kun je soms toch nog verrast worden. Bijvoorbeeld door de verspringing van de rooilijn tussen ABN AMRO en de voormalige V&D al bijna zo oud is als de stad zelf, dat de Zwanestraat pas relatief laat 'is toegevoegd' (17e eeuw, vernoemd naar het pand De Witte Swane), dat het hoofdgebouw van de voormalige V&D aan de Ebbingestraat was gesitueerd en nog veel meer. Soms 'logisch', soms verrassend.

Tijdens Let's Gro 2017 is de aftrap gegeven voor de discussie over de Noordwand met een presentatie over de cultuurhistorie, stedenbouw en architectuur van de huidige Noordwand en een debat over 'hoe verder?'. Het resultaat was niet alleen 'het agenderen van het vraagstuk', maar er kwamen ook mooie opmerkingen waar de Stad mee verder kan. 'Niet commercieel zitten', kan dat aan de Noordwand? Wees zuinig op de jaren 60-architectuur, geen woningbouw in de vorm van 'sky-boxen' aan de Grote Markt en nog veel meer. De discussie is nog maar net begonnen ...

DE RELATIE TUSSEN MENTALE EN FYSIEKE FITHEID

De afgelopen jaren heeft Groningen enorm geïnvesteerd in parken, hardlooproutes, initiatieven als de 'city beach' en andere buitensportfaciliteiten. Deze investeringen in een actieve levensstijl zorgen ervoor dat Groningers steeds gezonder worden. Tijdens Let's Gro opende 'Street Makers' de Let's Gro Gym: een plek om het gesprek te voeren over wat er al goed is en fit te worden om de toekomst aan te kunnen. De Let's Gro Gym was een plek voor alle Groningers om samen met professionals lichaam en geest te trainen. Een plek voor het gesprek over de relatie tussen mentale en fysieke fitheid. Wat is geluk? Wat is een gelukkige stad? Hoe kunnen we een gezonde en gelukkige publieke ruimte ontwerpen?

De voordelen van een actieve stad

Uit onderzoek blijkt dat inwoners van grotere steden minder gelukkig zijn. Steeds meer mensen hebben moeite om zich staande te houden in het snelle, moderne stadse leven. Depressies, burn-outs en andere mentale problemen worden een steeds groter sociaal probleem. Door succesvol beleid, onder andere op het gebied van mobiliteit en gezondheid, is Groningen een positief voorbeeld van een 'gelukkige stad'. Maar stilstand is achteruitgang en Groningen is ambitieus. De voordelen van een actieve stad zijn talrijk. Een stad waarin mensen kunnen sporten is aantrekkelijker en leefbaarder. Om de Nederlandse Norm Gezond bewegen (minstens 150 minuten per week aan matig intensieve inspanning voor volwassenen) te halen, is het van belang dat er verschillende bewegingsmogelijkheden zijn in een stad.

Suggesties om een nog gelukkiger en gezondere stad te worden

Op basis van de gesprekken met bezoekers en de interactieve enquête die tijdens Let's Gro is gehouden, doet Street Makers een zestal suggesties die Groningen kan gebruiken om de echt gelukkige en gezonde stad te worden die het voor al zijn inwoners wil zijn:

1. Meer groen in het centrum

Mensen geven aan dat ze het centrum moeten verlaten voor toegang tot groene ruimten. Groen toevoegen aan het centrum kan bijdragen aan het welzijn en de geestelijke gezondheid.

2. Goede ontmoetingsplekken

Net als voor het aantal groene plekken, geldt dat hoe dichter we bij het stadscentrum komen, hoe schaarser het aantal goede ontmoetingsplekken wordt. Het toevoegen van banken op de juiste locatie kan mensen uitnodigen om een wandeling te maken, frisse lucht in te ademen en anderen te ontmoeten.

3. Meer veilige plekken

Mensen geven aan dat verschillende locaties buiten het centrum onveilig zijn of voelen (bijvoorbeeld fietstunnels of parken in de nachtelijke uren). Het toevoegen van meer functies aan deze locaties, kan ze veiliger maken en een kwaliteitsinjectie zijn voor deze buurten. Denk hierbij aan het creëren van honden-uitlaat-plekken, zodat er in daluren ook voldoende mensen op deze plekken zijn, die zorgen voor meer sociale controle.

4. Wintersportactiviteiten

Aangezien het in Groningen een aantal maanden per jaar niet al te prettig weer is, is het belangrijk om te innoveren op het gebied van het sportaanbod in de winter. Zo biedt Kopenhagen openbare, gratis schaatsfaciliteiten aan. Ook het sneeuw- en ijsvrij houden van hardlooproutes is een goede stap.

5. Sportmogelijkheden zichtbaar maken

Veel mensen zijn zich niet bewust van alle sportmogelijkheden in de stad. Dit kan worden verbeterd door dit nog meer zichtbaar te maken. Het is belangrijk om de verschillende redenen die Groningers hebben om te sporten als uitgangspunt te nemen.

6. Ga het gesprek aan

Gebruik de openbare ruimte om te praten over fysieke en mentale gezondheid van de Stadgers.

Street Makers & Urban Gro Lab

Meer info: streetmakers.nl & urbangrolab.nl

EEN BIJZONDERE BIJSLUITER

Voor de tweede keer was Lucas de Man te gast tijdens Let's Gro. Dit keer ging het over in welke mate kunst kan bijdragen aan zorgpreventie en vooral: hoe dan. Naar aanleiding van deze inspiratiebijeenkomst is er een 'bijsluiter' gemaakt als terugkoppeling op de bijzondere sessie. Je vindt hierin nog eens alle do's, dont's en dreams op een rijtje.

Deze bijsluiter is voor het laatst herzien op 9 november 2017

BIJSLUITER Algemene handleiding: Gebruik deze bijsluiter ter lering en vermaak, ter inspiratie en als gespreksstarter over dit onderwerp.

ZORG & KUNST Dat die twee sectoren elkaar kunnen versterken, daarover waren de genodigden van de denksessie op 3 november 2017 het wel eens. Want kunst kan kwetsbare mensen uit hun isolement halen, langdurige zorg draaglijker maken en zelfs fysieke pijn verlichten.

Maar een kunstenaar is geen zorgverlener en een verpleegkundige is evenmin een dansdocent. In hun doelen staan ze echter wel naast elkaar, want beiden willen ze dat iedereen in de samenleving werkelijk gezien wordt. En zoals tijdens de sessie werd opgemerkt: zowel cliënten, zorgverleners als kunstenaars hebben baat bij een goede samenwerking waarin zij hun professionele kwaliteiten kunnen benutten. Wanneer zorg en kunst nader tot elkaar komen, kan een meer inclusieve samenleving vorm krijgen en daar wordt iedereen beter van.

Tijdens de denksessie spraken de Gemeente Groningen, zorgverleners, wetenschappers en kunstenaars over hun ervaringen, op het snijvlak van kunst en zorg. Samen kwamen ze tot de inhoud van deze bijsluiter, speciaal voor iedereen die zich in dit veld beweegt.

Want zoals moderator van de middag, Lucas De Man zei: 'Zolang er mensen zijn, hebben we mensen nodig.'

DO'S

DOSERING: Dagelijks, maar altijd in gemêleerd gezelschap

- Ga met elkaar aan tafel -> zorgverleners, kunstenaars, beleidsmakers -> investeer in samenwerking en ga de dialoog aan
- Denk op lange termijn en wees geduldig -> het gaat met kleine stapjes en resultaten zijn niet altijd meetbaar (op korte termijn)
- Beweeg bottom-up -> kijk wat er al is en versterk dat
- Vertrek vanuit het gezamenlijk belang
- Breng kunst op laagdrempelige wijze
- Laat de doelgroep ook maker zijn
- Sta het onverwachte toe
- Verdiep je in onderzoeken die al gedaan zijn
- Accepteer dat niet iedereen ermee geholpen is of er behoefte aan heeft

DONT'S

DOSERING: Blijf weg van onderstaande aandnames. Wanneer u ze toch binnenkrijgt: intensief spoelen met rode wijn en klassieke muziek.

- Ervan uitgaan dat alle kunst werkt. -> Wees kritisch: bepaalde kunst werkt voor een bepaalde doelgroep
- Snel en meetbaar resultaat verwachten
- De werkelijkheid in cijfers proberen te vangen
- De kunstenaar als therapeut zien
- Het eigen succes claimen-> delen is beter
- Top-down bewegen in ideeën over zorg en kunst. -> Kijk wat er is, waar behoefte is
- Alleen werken
- Bang zijn risico's te nemen
- Van project naar project werken. -> Er is een echte stevige structurele aanpak nodig

'ZOLANG ER MENSEN ZIJN, HEBBEN WE MENSEN NODIG'

DREAMS

DOSERING: Onbeperkt, maar nooit alleen

- Best practices in kaart brengen
- In opleidingen al over de eigen grenzen heen kijken: kunst als onderdeel bij medische opleidingen, zorg als onderdeel in de kunsten
- Creatief denken als gelijkwaardige tegenhanger van protocollen beschouwen
- Bij alle zorginstellingen professionele kunstenaars vast betrekken
- Toegankelijke financiering
- Kunst als gezonde leefstijl, dus als basisbehoefte benaderen
- Creativiteit als preventie zien
- Lange termijnplanning zodat er structurele verandering kan plaatsvinden
- Signalering van bijvoorbeeld sociaal isolement als burgerplicht

OVER HET WERKZAME BESTANDEEL:

STORYTELLING

DOSERING: Wees maar scheutig in de dosering van storytelling, want de gunstige langetermijneffecten zijn gebleken uit meerdere studies.

VOOR HET ALLERBESTE RESULTAAT IN ALLE SOORTEN KWESTIES. HET HART VAN DEZE DENKSESSIE KLOPT DANKZIJ STORYTELLING. MET STORYTELLING WORDEN ALLE VERHALEN OVER HETZELFDE ONDERWERP VERBONDEN EN ZO TOT EEN GEHEEL GEMAAKT. SAMENKOMEN ROND HETZELFDE PROBLEEM MAAKT DAT ELK STANDPUNT GEHOORD EN GEZIEN WORDT EN VORMT DE LINK TUSSEN MENSEN UIT VERSCHILLENDE DISCIPLINES. OP DIE MANIER ONTSTAAT DRAAGVLAK BIJ ALLE BETROKKEN PARTIJEN.

DEZE SESSIE WERD GEORGANISEERD VOOR DE GEMEENTE GRONINGEN DOOR STICHTING NIEUWE HELDEN IN HET KADER VAN LET'S GRO.

INSPIRERENDE VOORBEELDEN

Het tweede deel van de avond werd georganiseerd in de Let's Gro tent op de Grote Markt. Hier sprak Ronald Hünneke over kunst en cognitie, vertelde Carina Visser over theatergroep 'Geestkracht 11', nam Laura Mudde het publiek mee naar ONS Bank en gaf Krista Pyykönen een interactief viooloptreden. Meer weten over deze sprekers? Kijk op ronaldhunneman.nl, <http://www.hetinstituut.org/projecten/onsbank/> en kristapyykonen.com

HET VERVOLG:

De gemeente Groningen gaat in de toekomst graag verder in gesprek over dit onderwerp en zal de genodigden van deze denksessie op de hoogte houden.

N	H	I	E	F	R	U	D	M	B	H	B	E
N	N	D	O	E	L	M	A	T	I	G	J	T
W	E	G	E	I	B	N	N	R	M	N	W	X
W	T	D	Y	L	Z	G	L	V	U	C	M	N
N	N	W	O	D	P	O	T	H	B	L	J	Y
Y	P	J	I	U	V	A	P	F	M	H	I	L
H	C	S	I	T	U	E	P	A	R	E	H	T
G	N	I	D	E	T	S	E	B	G	A	D	P
B	Q	R	H	B	Y	H	P	G	B	I	V	K
E	G	A	R	A	G	R	E	E	K	R	A	P
Z	J	P	U	D	V	H	Y	P	J	P	R	C
C	Z	E	P	B	O	V	A	Q	R	W	K	V
D	L	E	K	A	H	C	S	O	G	K	S	U

WOORDZOEKER

Zoek en vind de do's en dont's van zorg & kunst

- DAGBESTEDING
- DOELMATIG
- SCHAKEL
- THERAPEUTISCH
- TOPDOWN
- PARKEERGARAGE

Tekst: Revka Bij | www.revkaschrift.nl / Vormgeving: Bram van der Laan | www.bramvanderlaan.nl

PLAY IT TOGETHER

De opzet van Play it together was simpel: zet een aantal instrumenten neer op de Grote Markt, maak duidelijk dat de instrumenten vrij te bespelen zijn en wacht af. Het experiment werkte! Door samen te spelen, ontstonden bijzondere contacten tussen stadgers. Ook (her) vonden mensen hun liefde voor muziek.

Heb jij ook genoten van de kleine jamsessies die plaatsvonden op de Grote Markt? Of durfde je zelf een instrument op te pakken en je talent te delen? Zoals een klein jongetje uit Iran, die samen met anderen leuk aan het pingelen was. Ondertussen maakten ze kennis met elkaar. Of de man die de trekkzak uitprobeerde en daarop besloot zijn eigen trekkzak van zolder te halen. Hij raakte in gesprek met een dame die naast hem stond en ze haalden mooie herinneringen op.

Het plezier van muziek maken, spetterde er soms vanaf. Ondanks de kou speelde een groep Spanjaarden hun eigen versie van 'Wonderwall'. Een vrolijk optreden dat voor veel sfeer zorgde. Maar er waren ook ingetogen momenten. Iedere dag kwam een man even stilletjes spelen en naar mensen kijken. Hij klaarde daar zichtbaar van op.

Muziek doet iets met mensen. Het brengt verbinding, het raakt je, het zet je in beweging. Al tap je alleen maar met de neus van je schoen op het ritme mee. Play it together gaf iedereen de gelegenheid om op eigen wijze muziek te ervaren en te delen. Een succesvol evenement dat zeker voor herhaling vatbaar is!

DE STAD IS NOOIT AF

door Jeroen Berends – *Iedereen die geïnteresseerd is in de toekomstige ontwikkeling van steden volgt Brent Toderian. Deze Canadese stedenkenner en online influencer – @BrentToderian is een fenomeen op Twitter – uit Vancouver was op de lustrumeditie van Let's Gro voor de tweede keer te gast in Groningen. Zo kon hij met eigen ogen, twee jaar na zijn eerste optreden, de veranderingen in de binnenstad aanschouwen.*

Groningen heeft veel ingrediënten om een aantrekkelijker en economisch succesvollere stad te zijn dan ze al is. Dit zijn de adviezen – ze hangen allemaal met elkaar samen – die Brent Toderian ons voor de toekomst mee geeft.

MAAK DE STAD GROEN!

Dankzij de RUG en Hanze is Groningen de talentpool van Nederland, maar slimme afgestudeerden zullen niet blijven rondhangen tenzij ze zichzelf hier zien wonen en werken. De focus op het verbeteren van de kwaliteit van leven is daarom cruciaal. Een aantrekkelijke binnenstad voor starters, tweeverdieners en mensen met plannen voor gezinsuitbreiding (zie ook 'koester gezinnen') betekent meer twee- en driekamerappartementen en collectieve groene courtyards. Denk wat betreft werklocaties niet alleen aan beginnende tech start-ups; maar zorg ook voor maakplekken en ateliers, voor mensen die hun handen willen gebruiken. En zorg ervoor dat al deze talenten elkaar kunnen ontmoeten, zoals op evenementen. Goed samengestelde en slim doordachte evenementen, zoals Eurosonic/Noorderslag, doen wonderen voor het merk Groningen. Ook Let's Gro, een festival dat authenticiteit en originaliteit uitstraalt en aansluit bij de lokale cultuur en gewoonten van deze stad, is goud waard.

KOESTER GEZINNEN

Versterk niet alleen je binnenstad, maar zorg ook voor leefbare aantrekkelijke wijken. Maak een woonstrategie voor gezinnen. Bouw niet alleen voor studenten, singles en senioren.

Denk niet alleen aan de woning, maar ook aan de woonomgeving (zie 'maak de stad groen') en goed OV bij 'Family Friendly Housing'. Gezinnen zijn een prima indicator voor succes van een buurt!

ZORG VOOR BETAALBAAR WOON- EN WERKLOCATIES

Betaalbaarheid is een centraal thema, in steden wereldwijd. Het gaat over meer dan alleen de woonlasten. Duurder wonen is prima als daar iets tegenover staat, bijvoorbeeld omdat je geen auto meer nodig bent of als alle voorzieningen betaalbaar zijn. Hoewel co-working spaces en incubators zeker zullen bijdragen aan een goed start-up ecosysteem en bijbehorende vraag naar goedkope werkruimte, moeten de iets grotere en groeiende ondernemingen niet worden genegeerd. Maak het ontwikkelaars zo gemakkelijk mogelijk om lege gebouwen om te zetten in kantoor- en werkruimte.

GA WANDELEN

Fietsen is fantastisch, lopen nog beter! Groningen is wereldkampioen fietsstad, maar kan als wandelstad nog een wereld winnen. Te beginnen met de eenvoudige dingen, door straten veel meer als 'plek' te benaderen. Want het gaat niet om vervoer – er zo snel mogelijk doorheen – maar om verblijven. Zorg daarom voor levendige flaneer-, terras- en winkelstraten, zoals de vernieuwde busvrije Astraat. Hiermee samenhangend: maak het makkelijker en goedkoper om een onderneming, een café, restaurant of winkel op te zetten. Met de bijbehorende hashtag #stickystreets kun je op Brent's twitteraccount goede voorbeelden vinden. In het geval van Groningen betekent dat ook dat we serieus moeten kijken naar opties voor fietsparkeren, een 'probleem' waar veel (auto)steden overigens stiekem best jaloers op zijn.

Tot slot: Cities are never done! Je bent nooit klaar, de stad is nooit af.

ALLEMAAL GRONINGEN!

Op zoek naar sterke verbindingen voor de toekomst

Samenleven in Groningen heeft als voornaamste ingrediënt 'steeds meer verschillende Stadgers'. Verschil in leeftijd en culturele achtergrond, ervaring, veerkracht, religie of overtuiging (of juist niet), identiteit, kleur en temperament... De duurzaamheid van ons sociale leefklimaat balanceert op twee kanten van de regenboog:

- De behoefte van ieder individu aan speelruimte
- De noodzaak van verbinding

Met 'samen' zit het op 2 november in de Nieuwe Raadzaal wel snor. Onze wethouder Mattias Gijsbertsen zet de toon met een concrete vraag naar praktische ideeën en initiatieven om te zorgen voor 'sterke verbindingen voor de toekomst'.

De debat-deelnemers hebben er wel oren naar. We hebben het vooral over kansen. Mee geïnspireerd door de sterke mensen in het forum, die letterlijk 'overal vandaan' actief bezig zijn om hun dromen waar te maken.

Wie mee wil spelen, moet z'n bed uitkomen! Dat is een interessant verschil tussen de VS en Nederland: in Amerika moet je wel, in Nederland is het soms een onduidelijke keuze. Wat vinden we ervan? Plus en min: de 'Groningen Dream' moet de lat niet zo hoog leggen dat succes alleen gereserveerd is voor de 'happy few'. Aan de andere kant mag eigen investering en verantwoordelijkheid best meer beloofd worden.

In de flow van optimisme blijft het debat wat aan de oppervlakkige kant. Zonder overgevoeligheid... discriminatie en uitsluiting kan hard aankomen. Verschil kan pijnlijk eenzaam maken. 'Voel je je al thuis in Groningen?' Nou, zo snel gaat dat niet. Thuis is een gevoel dat tijd nodig heeft en nooit exclusief hoeft te worden.

Zonder ruimte voor de schaduwkanten van het samen-leven en de onrechtvaardigheid die er ook bij hoort, geven we 'duurzaam' geen gelegenheid. Blijven we waardevolle mensen marginaliseren en stilzwijgend 'uit beeld parkeren'. Dat wrekt zich op termijn in ongelukkige of boze burgers en smeulende conflicten.

Maar zo'n ontdekkingsreis hoeft niet in één publieksdebat getackeld te worden. Daar hebben we (onder veel! meer) onze Expeditie Verbindende Verhalen (Innovatie Atelier Gemeente Groningen) voor in ontwikkeling. Waar dit debat de aftrap van is.

Een publieksdebat voer je met de mensen die er zijn. Teveel regisseren slaat de interactie eruit en dat is de bedoeling niet.

Vandaag LET'S GRO 2017. Deze avond gaat vooral over de kracht en creativiteit van verbinding. Zonder volledig te willen zijn:

- Bijdragen aan een duurzaam milieu en mensen de kans geven 'er werk van te maken' (BioBoxx).
- Jongeren en ouderen elkaar verhalen laten vertellen over thema's als vriendschap en verlies.
- Eenzame ouderen koppelen aan vluchtelingen die Nederlands willen leren: win-win!
- Allerlei laagdrempelige manieren om buurtbewoners met elkaar in contact te brengen. 'Zorg dat er een hapje te eten is!'
- Contact-herstellende operaties voor de lange adem als 'Verbindende Hulpverlening als Joint Venture'.
- De site <https://datisgroningen.com>.
- Allerlei kleine maar fijne initiatieven om gelegenheid te maken voor ontmoeting en verhalen.

Helaas... en toen was er te weinig tijd voor alle spetterende ideeën. Wordt vervolgd, lijkt de beste conclusie die de spelleider Martin Sitalsing kan trekken. Daar hebben we een heel jaar voor tot LET'S GRO 2018.

Team ALLEMAAL GRONINGEN!
(daar mag iedereen bij horen)

Akkie Hofstee, GRONINGEN PLUS
Karlijn Terhorst en Peter Wind, datisgroningen.com
Marlieke de Jonge, LENTIS

LIVING LAB ZUIDHORN

Donderdag 2 november 2017 organiseerde de gemeente Zuidhorn binnen haar Living Lab Zuidhorn tijdens Let's Gro het symposium 'Nieuwe technologieën in de veranderende maatschappij'. Wethouder Fred Stol van gemeente Zuidhorn trapte deze ochtend af. Hij gaf een inleiding over de wijze waarop binnen de gemeente ingespeeld wordt op de veranderende maatschappij en daarmee ook de veranderende overheid.

Na de opening van wethouder Stol was het tijd voor auteur en stand-up filosoof Martijn Aslander. Hij bracht op een bevlogen en luchtige manier de complexe impact van nieuwe technologieën op onze samenleving in kaart. Hierna konden de deelnemers in diverse workshops zelf de toepassing van deze nieuwe technologieën ervaren en beleven. De workshops hadden uiteenlopende thema's, zoals Blockchain, Internet of Things, Gebiedscoöperatie en Het huis van de toekomst.

DE ALLEREERSTE INNOVATIEPRIJS

Tijdens het symposium werd ook de allereerste innovatieprijs van gemeente Zuidhorn uitgereikt. MIOTEQ uit Zuidhorn werd uitgeroepen tot grote winnaar. Dit bedrijf maakt op innovatieve wijze betonnen constructies, zoals transformatorhuisjes. Het bedrijf werd door de jury geroemd om haar kracht, wil om te vernieuwen en de constante verbinding en samenwerking met kennisinstellingen.

De trotse directeur Tim Mioch kreeg de prijs uit handen van wethouder Kenniseconomie en Innovatie Fred Stol. De innovatieprijs is een aanmoediging om de ontwikkelingen binnen de organisatie te versnellen en daarmee een stimulans voor de lokale economie. Wethouder Stol over de innovatieprijs: "Met de prijs willen we de ondernemers aanmoedigen, inspireren en huldigen voor wat zij doen op innovatief gebied. MIOTEQ is hiervan een prachtig voorbeeld."

DE 5 O'S

Het symposium 'Nieuwe technologieën in de veranderende maatschappij' was één van de activiteiten binnen het Let's Gro Festival 2017 dat buiten de stad Groningen is georganiseerd. Het symposium vond plaats in het Living Lab Zuidhorn. Het Living Lab is een initiatief van de gemeente en betreft een fysieke omgeving rondom het gemeentehuis. Hier kunnen de 5 O's (Ondernemers, Onderwijs, Omgeving, Onderzoek en Overheid) elkaar ontmoeten en elkaar binnen projecten en processen uitdagen op het gebied van kenniseconomie en innovatie. Wethouder Stol: "Kenniseconomie en innovatie zijn de speerpunten in ons beleid en deze willen we graag uitdragen. Het symposium in het Living Lab heeft bijgedragen aan het stimuleren van de lokale economie door nieuwe kennis beschikbaar en toepasbaar te maken voor de lokale ondernemers."

Meer informatie: zuidhorn.nl

F: GZ

VERANDERING

Column

De wereld verandert, de stad verandert, mensen veranderen. Technologie bepaalt steeds meer het tempo van deze verandering. Let's Gro is een soort ankerpunt van stedelijke verandering. Bij verandering kun je aan de kant gaan staan en kijken of een verandering bedreigend, uitdagend of onbelangrijk is. Je kunt ook meesturen en meebepalen hoe de verandering vorm krijgt, zoals bijvoorbeeld tijdens het Let's Gro festival. Zonder de illusie dat elke verandering individueel te sturen is, word je minimaal onderdeel van iets, neemt je begrip toe en kun je beter je eigen rol bepalen. Want veranderingen tegenhouden, dat is doorgaans maar weinigen gegeven. Zeker als hier grote technologische ontwikkelingen aan ten grondslag liggen.

In fysieke zin is het nieuwe Groninger Forum ook een ankerpunt, net als Let's Gro. Als gebouw markeert het een grote verandering in de structuur van de binnenstad. Een nieuw plein, nieuwe loopstromen en nieuwe functies. Maar in het gebouw zelf tref je ook verandering. Het Groninger Forum gaat over de actualiteit en de toekomst. Wat beheerst het nieuws, wat of wie bepaalt de toekomst en wat betekent dat voor jou. Met als doel mensen onderdeel van de toekomst te maken en niet slechts toeschouwer. De ene groep laten aanhaken bij de sneltrein die de 21ste eeuw heet en de andere groep de kansen en uitdagingen van deze eeuw tonen. De ontwikkelingen in de wereld en die in de stad samenbrengen, dat is een mooie uitdaging en misschien wel een volgende stap tussen het Groninger Forum en Let's Gro.

Dirk Nijdam
Algemeen Directeur Groninger Forum

SAVE THE DATE

Woensdag 31 oktober tot en met zaterdag 3 november 2018

Over de toekomst van Groningen

'Let's Gro helpt om een deadline te hebben, een presentatie compleet te maken, mensen te ontmoeten, iets op de stadsagenda te plaatsen en een planning rond te krijgen.' Dat is wat we veel horen van initiatiefnemers die de afgelopen 5 jaar hebben deelgenomen aan Let's Gro. Het festival is ook in 2018 een inspiratiefestival dat gaat over ideeën en plannen voor de toekomst van Groningen.

6E/6TH

EDITIE/EDITION

Doe ook mee!

Heb jij ook een goed idee voor de toekomst van onze stad? Wil je dat presenteren of bespreken met een grote groep geïnteresseerden tijdens Let's Gro? Laat dat dan aan ons weten door een email te sturen naar welkom@letsagro.nl. Vermeld in je mail je contactgegevens en een omschrijving van je eerste idee. Wij nemen dan zo spoedig mogelijk contact met je op. Wie weet heb jij dan straks ook een strakke deadline voor je plan en sta je op ons podium tijdens het festival! In verband met de late zomervakantie ontvangen we je idee graag in de mail **voor 22 juni 2018**.

VAN/OF

LET'S GRO

Wednesday 31st October until Saturday 3th of November 2018

On the future of Groningen

Let's Gro facilitates in setting a deadline, completing a presentation, meeting people, getting important issues on the city agenda. That is the message we get from the many initiators who have participated in Let's Gro over the past 5 years. In 2018 the festival will once again be an inspirational festival regarding the ideas and the plans for the future of Groningen.

31 OKT/31 OCT

T/M/UNTIL

Join us!

Do you have a good idea for the future of the city? Would you like to present or discuss your idea, during Let's Gro, with those interested in the topic? You can notify us by sending an email to welkom@letsagro.nl. Describe your idea and leave us your contact details so we can get back to you as soon as possible. Who knows, it could be you setting deadlines and presenting your plans on stage! Due to the summer holidays we would appreciate to receive your idea by mail **before the 22nd of June 2018**.

3 NOV/3 NOV

2018

COLOFON

Met speciale dank aan:

Heel graag willen we nogmaals alle initiatiefnemers, medewerkers, vrijwilligers, leveranciers, bezoekers en iedereen die zijn of haar steentje heeft bijgedragen aan de vijfde editie van Let's Gro 2017 en/of dit magazine bedanken.

Organisatie Let's Gro

Bert Popken
Alfred Kazemier
Tineke Bennema
Jeroen Berends
Annette Stikkelorum
Jelle Dijkstra
Koen Eekma
Donjali Aeilkema
Thijs Helfrich
Sandrina Scholte
Peter Wind
Wim van de Pol
Bix Jacobse
Hans Broekhuis
Pieter Spoelstra
Hilly Bijl
Inez Falkena

Redactie

Sandrina Scholte
Jildau de Groot

Ontwerp

212 Fahrenheit

Druk

Drukkerij Tienkamp

Oplage

2.000 stuks

Fotografie

René Keijzer (RK)
Anne Westerhof (AW)
Niels Knelis Meijer (K)
Oakfield Media (OM)
Bob de Vries (BV)
Anneke Jager (AJ)
Piet Bakker (PB)
Fokke de Jong (FJ)
Janny Baarda (JB)
Sikkom (S)
Aart Nieuwkoop (AN)
Thijs Gaasendam (TG)
Henk Tammens (HT)
Jeroen Berends (J)
Elles Veldhuis (EV)
Grunneger Power (GP)
Gemeente Zuidhorn (GZ)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. We hebben getracht zoveel mogelijk de bron van de informatie te achterhalen en deze vermeld.

Uitgave: februari 2018

LET'S GRO

**VOOR IN JE AGENDA: 6^e EDITIE
WOENSDAG 31 OKTOBER T/M ZATERDAG 3 NOVEMBER 2018**